Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 22 АВГУСТ, 1985 ШУ. ● № 101 (7136). ● Мах 3 кеп.

КПСС XXVII СЪЕЗДА—ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ!

ЮРТА БОАХАМА ПРОИЗВОДСТВА ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЛАКХЪЕ

ШИЙТТАЛАГIЧА ПЯТИЛЕТКЕ IИЛМАН - ТЕХНИЧЕСКИ ПРОГРЕСС СИХЪЯРА, ПРОИЗВОДСТВА ЭФФЕКТИВНОСТИ ЮРТБОАХАМА ПРОДУКЦЕ ДИКАЛИ ЛАКХЪЯРА ВЕДЕНСКИ РАЙОНА С. ОРДЖОНИКИДЗЕ ЦIЕРАГIЧА КОЛХОЗА КЪАХЬЕГАМХОША ТIАЙИЦА СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума решенеш вахаре чакх а йоахаш, Iилман - технически прогресс елга сихдара дешашта хетаяьча КПСС ЦК совещане итогаша дегаш ураоттадаьча С. Орджоникидзе цIерагIча колхоза ахархошеи хьайбаш леладерашеи къовсам лоаттабу колхозни производства дерригача доакъой эффективность лакхъяра.

КПСС XXVII съезда сийленца накъабахара шерра социалистически яхь йоаржаьй коллективе. Ахархойи хьайбаш леладерийи дерригa низаш тIадерзадаь да юртбоахама продукци дIахо а дукхагIа яккхара, цун дикал тоаяра, къахьегама овсарле лакхъяра, ресурсаш нхояра йолча таронех биззагIа пайда ийбара, Кхачан программа толаме кхоачашъяра. Лаьттей хьайбаши леладара культура лакхъяра, Iилман - технически прогресса хьалхалаттача практикана карагIдийннарех пайда ийбаро вIаштIехьдоалийт балхах бухсоцаш хьахулаш дар лакха хилийта.

Еррисоюзнии Ерригроссийскии социалистически яхьа итогаш еча хана цкъа санна дукхаза а белгалдаьхад колхоза коллективо даьха толамаш. Пятилетка диъ шера заданел совгIа паччахьалкхенга дехкад 167 центнер дулх, 637 центнер шура, доахан дебадара план 9 процент тIехкхоачашъяьй.

Социально - бытовойи производственни гIулакхаштеи йола гIишлон объекташ хьалъеча а дукха балхаш даьд. ЦхьайтталагIа пятилеткa йолаелча денз уж гIишлош хьалъеча дIадахийтад йиъ миллион совгIа сом.

Доакъара база чIоагIъяра хоадамболлаш дола балхаш даьд. 800 гектар совгIа йола лакхача лоамашкара даьгIенаши къовхаши овлангара денз тоадеш балхаш ду. Цо таро хилийтай пятилетка диъ шера хIара бежана сих 20 центнерага кхачталца доакъара единица кийчъе.

ЦхьайтталагIча пятилетка планал совгIа колхозо пачачахьалкхенга дохкаргда 15 тонн дулх, 10 тонн шура, 27 тонн тхьамка.

Башкирски АССР, Илишевски района Мажит Гафури цIерагIча колхозеи Нохч-ГIалгIай АССР, Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхозеи болам массава а раьза волаш хьал а лаьца, боахама коллективо социалистически декхараш тIаийцад шийтталагIча пятилетке юртбоахама производства дерригa доакъош дIахо дегIакхувла.

1986 шера хьалхарча квартале пачча хьалкхенга дулхи шуреи йохкара план ханал хьалха, КПСС XXVII съезд хьаеллача денга кхоачашъергья.

ШийтталагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара чуэцаргда: 30 центнер ялат, 18 центнер тхьамкий йокъаяь лордаш. 1981—1985 шерашкарчул хIара шера йоаккхаш йола шура 480 килограмм дукхагIа хулийтаргья. Паччахьалкхенга дохкаргда, дийна доллашехьа эзача хIаранс дозал 300 килограммал чухьнахьа ца хулаш дола доахан, шура хьалхарча сортагIа хулийтаргья.

Юрта боахаме Iилман-технически прогресс яра кертерча факторех цаI ялати кхыйола культураши хьалкхеяра йола интенсивни технологи балха юкъейоалаелга хилар кхета а деш, 1986 шера денз ялата лаьрхIа хьажкIаш дIаовш мел дола кхаш цу технологегIа леладергда. Цу кхашка хIара гектара тIара 10 центнерал чухьнахьа доацаш дукхагIа хулийтаргда чудахьаш дола ялат.

ШийтталагIча пятилетке массе а йола юртбоахама продукташ яхара боарама отталвча контрольни цифрел валови продукци 9 процент дукхагIа хургья.

Лаьтташ хьаьндара а дикка дукха балхаш дергда. Цу гIулакха лаьрхIа оахаш долча лаьттаех хIара гектара тIа юкъера лаьрхIача 15 тонн органически удобренеш товсаргья, хIаьта хьажкIаши тхьамкеи дIадувча — 30 тонн.

Шерра механизаци юкъейоалаяра, техниках, материально - технически ресурсех дикагIчеи беркатегIчеи хьисапе пайда ийбара, доакъараш кхом а беш дIателара кхайи фермайи продуктивность айяра, продукци дикагIа хилийтара чотагIа вIаштIехьдоаккхаргда тхьамка цхьан центнерага дIадодар 12 процент кIезигде, ялатага дIадодар — 10, доахана дулхага дIадодар — 20 процент кIезигде. Къахьегама овсарле 13 процент лакхъергья. Боахама рентабельность 30 процентага дIакхоачаергья.

ТIайица декхараш кхоачашдаро боахамга таро хулийтаргья шийтталагIча пятилетке цхьайтталагIча пятилеткаца нийсдича паччахьалкхенга 6 процент дукхагIа дулх дохка, шура — 20 процент, тха—7 процент, тхьамка — 15 процент.

ДIахо а балхаш дергда материально - технически база чIоагIъяра, юртарча беррига къахьегамхошта эзаш дола производственни культурно - бытовии хьалаш хьадара. ШийтталагIа пятилетка. чакхъялалехьа Сельментаузе яхача юрта хьалъергья юкъерча школа здани, 30 километр йIоахал йола хинпровод юлларгья, боахама чурча ерригача улицашкеи гIашлой наькъашкеи асфальт буллаpгба. Хьайбай фермашка 80 процент механизаци елга Iалащдергда.

Социалистически декхарашка тIайица производственни экономически хьокхамаш шийтталагIча пятилетка плана юкъехьу.

С. Орджоникидзе цIерагIча колхоза къахьегамхоша тешам лу КПСС ЦК-на белгалдаьха доккхий хьокхамаш дахара шоай низи хьинари кходерг ца хиларах.

Колхозхой юкъарча собране дийца а дийца тIайицад социалистически декхараш.

ХЬОКХАМ ТЕЛ КЪОНАЧАР

ФОТОРЕПОРТАЖ

Ахриев ГIапура цIерагIча Назрановски «Электроинструмент». завода гIишлон-отделочни машинаш еча цеха партийни организаце секретараца Сагов Йовкъапаца хьалдопх тхо цехе гIолла. Дехьа а сехьа а шин мугIарагIа Iохайша багIача мехкарий бе йоахк тайптайпара оатхалаш.

— Ераш нешаш Пугоеві Лейлаи Баркинхоева Лепхани я, — йоах цо. — Пхи шу совгIа ха я цар шинне укхаза болх бу. Шаккхе а коммунистически къахьегама ударник я, кагирхошта юкъе соахка лоаттаяьча социалистически яхье котбаьннаб уж. Хьинаре дакъа лоац шинне а юкъарча вахаре. Лейла, масала, райсовета депутат я. ХIанз боккха тешам беннаб шин йоIа — доазол дехьа йохка дIаухийта машинаш вIашагIйохкаш ба Л. Пугоевеи Л. Баркинхоеваи.

Мехкараша дика къахьегаш Iоаяь балха опыт массанена дIайовзийташ, царгера масал эцара беррига кагирхой тIахьехаш хьайоагIа цеха комсомольски организаце секретарь Евлоева Лида. Ший болх дика бовзаш, къонача ший нешашта хьехаш, новкъостал деш из хиларах Лида шоай вожакалла хержей кагирхоша.

Оаха къамаьл деча юкъа хьатIавенача завода ВЛКСМ комитета секретара Зурабов Iалихана цIераш йоах дукхача дикагIболча комсомольцийи кагирхойи. Царна юкъе ба Бабакиева Люба, Евлоева Зина, Евлоев Мухьмад, Хамхоев Мувса, Сагов Тимур, Ажигова Радимхан, кхыбараш. Iалиханаца цхьана дIатIадолх тхо электросверлильни машинкай оатхалаш еча участке болх беча цхьан безаме елача йоIа. Шийх дувца, аьнна, аз даьча дехара жоп луш цо йоах:— Со Ажигова Радимхан я. Укх заводе аз болх бу ер шоллагIа шу да. Школера дийша яьлча цхьан шера Назрановски трикотажни фабрике болх а баь енай со укхаза, хIанз токарь а йолаш къахьегаш я. Аз хьаеш яраш шестеренкаш я. НормагIа 1200 е еза са уж, хIаьта са карагIдоал 200—300 шестеренка эшачул совленагIа хьае. Ишта къахьегаш ба соца болх беш мел бола мехкарий е. Тхоай толамаш оаха хетаду стахановски болама 50 шу дизара, кастта хургйолча КПСС XXVII съезда сийленца накъадахара.

Балха ди юкъеденнадар тхо А. Зурабовца завода керттерча цехера арадовлача хана. Шо-шоай моттигашка чуийнна къахьегаш боахкар слесараш, токараш, шлифовальщикаш, сварщикаш. ХIаьта царех дукхагIбараш кагий нахи мехкарийи ба. Цер беча балхага хьежача дог теш завода коллективо шийдекхараш дизза кхоачашдергхиларах, хIана аьлча, завода бокъонца йола кхоане уж боландаь.

Р. АУШЕВ.

СУРТАШ ТIА: вIашни дагабувлаш латт дикагIбола къона слесараш - сборщицаш (аьрдехьара аьттехьа) Л. Бабакиева, Л. Евлоева, Л. Пугоева; къона токарь Р. Ажигова шийбалха моттиге.

Автора сурташ.

ИйслагIа декада

Коммунистий форума хетаяьча декадех дикагIа хьокхамаш долаш хьайоагIа А. Махнычева кулгалду скважинашта капитальни ремонт еш йола бригада. Укх тIеххьарча йиъ декадах вIаштта хьалхара моттиг цунга я. Белгалдаккха деза цу бригадо цхьайтталагIча пятилетка декхар хIанзчул бутт хьалха кхоачашдаь хилар.

ХIанз чакхъяьннача бархI декадах цу бригаде къахьегама овсарле дикка лакхъеннай, хIаьта скважинашта ремонт еча дIадодар лохдаьд 5,2 процент. А. Махнычева бригадал дукха тIехьа ца юсаш болх бу Н. Летникова кулгалдечо а.

Хьинар ца кходеш къахьег бурувдеттараш И. Карагачев, Ф. Бутенко, А. Бабенко керте латтача вахташа.

«Сунжанефть» НГДУ-рча А. Махнычевеи Н. Летниковеи бригадаша дош деннад съезд хьаеллача дийнахьа шийтталагIча пятилетка хьалхарча шера декхар кхоачашде.

* * *

Парте съезда сийна доккхагIа дола социалистически декхараш тIа а ийца къахьег ер шу дIадоладелча гIоне Грозненски швейни производственни объединене цхьоалагIча филиала коллективо. БархI декадах хьалхара моттигаш йоахаш хьайоагIа из. Филиале къаьстта белгала я мастер З. Берсанова керте латта номер 3 йола участок. ДIаяхача бархI декадах долча итогех шоллагIа моттиг яьккхай Е. Снимщикова кулгалдеча цхьоалагIча участка коллективо.

Цу шин участке къаьстта дика къахьегарца белгала ба хIамаш тега мотористкаш, коммунистически къахьегама ударникаш М. Абубакарова, Л. Саидова, Н. Тихонова, З. Сазонова, Л. Магомадова, кхыбараш.

ЦхьоалагIча филиала коллективо дош деннад съезд хьаелла ди тIакхачале шийтталагIча пятилетка хьалхарча квартала план кхоачашъе.

* * *

Нохч - ГIалгIай гIишлон управленена чуйоагIача № 5 йолча СМУ-ра А. Воловик керте латта комплексни бригада ворхI декадах вIаштта хьалхара моттигаш йоахаш хьаенай. ГенподрядагIа гIишлон-монтажни балхаш дара ворхI бетта план 108 процентн, шоай низашца балхаш дара план 112,2 процентн кхоачашъяьй цо.

ХIанз из я Грозне 8 Марта цIерагIча улицагIа наха чубаха цIенош хьалдеш. ПланагIа 1986 шера май бетта эксплуатаце дIадала дезаш да 112 квартира йола цIа. Бакъда, бригада лаьрхIад ер шу чакхдоалаш нах чуховша мара ца безаш из йистедаккха.

Белгалбаьнна къахьегаш ба каменщикаш А. Юнусов, С. Сайпулаев, И. Калугин, къахьегама ветеран И. Сергачев. ХIара дийнахьара нормаш 130 — 140 процент кхоачашъю цар.

Малгобекски районера хоамаш

ПЛАНАШ—ХАНАЛ ХЬАЛХА

Укх шера паччахьалкхенга шуреи дулхи дохкара планаш толаме кхоачашъю Малгобекски района М. Горьке цIерагIча совхоза хьайбаш леладераша.

Иштта, дIабахача ворхI бетта 777 тонн шура ехкай цар, планагIа йохка йоагIар 625 тонн йолаш. ДIадахача шера цу юкъа дIаенначунца нийсйича укх шера 158 тонн дукхагIа ехнай. ХIаьта дулх дехкад 40,6 тонн, план 38,5 тонн йолаш.

Хьинаре къахьег совхоза хьайбаш леладераша август бетта а. Юкъера лаьрхIача хIара кхоабача Iаттагара йоаккха шура цхьа килограмм гаргга дукхагIа я соахка укх хана йоаккхаш хинначул.

Доярашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха я Евлоева Либихан. Ший группере доахангара ворхI бетта 41155 килограмм шура яьккхай цо, планагIа яккха йоагIар 20960 килограмм йолаш. ХIаьта хIара ше хьожача Iаттагара 2286 килограмм яьккхай, шера план ханал дикка хьалха кхоачаш а еш. Карарча шера планаш хIанзле кхоачашъяьй яхье шоллагIеи кхоалагIеи моттигаш яьхача доярказа Кукиева Медеи Корigова Банатеи. Хьинар ца кходеш къахьег шоай группашкарча доахангара шура яккхара планаш тIеххоачашъяьча Галаева Марема, Додова Мовлатхана, кхыбараша.

ОВСАРЕ КЪАХЬЕГ

Укх гурахьа ка бола культураш дIаера 3800 гектари зяба лаьрхIа 3700 гектари лаьтта аха дезаш ба Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза механизатораш. ХIанз совхозе 12 трактор я сихдаь лаьтта оахаш.

Иштта, 20 август хьатIаотташ цар кийчдаьд кIан мукхи дIабера 2270 гектар лаьтта. ХIаьта зяба лаьрхIа дар аьхад 365 гектар.

Цхьа саг вац механизаторех ший дийнахьара балха норма дикка тIеххоачаш ца еш. Царна юкъе яьржача социалистически яхье эггара къахьегама овсарле лакхагIа йолаш болх бу К-701 яха тракторaш лелаеш болча Полонкоев Исраьилеи Булгучев Османеи. Юкъера лаьрхIача царех хIаране дийнахьа 20-23 гектара тIара лаьтта оах. Цар санна хьинар ца кходеш къахьег ДТ-75 яха трактор лехкача Безиев Абоязитеи Т-150 яхар лелаеш волча Акиев Мохьмадеи. Цхьа ди дIадахийтац цар цаIи ахи - шиъи балха норма кхоачаш ца еш.

Укх шера гина лаьрхIа шоаш хьалкхель 210 гектара тIара люцерна чуийца яьккхай йоккха балха опыт йолаш болча комбайнераша Баркинхоев Хьасана, Бекмурзиев Макшарипа, Полонкоев Тухана.

С. СУРХОЕВ

КПСС обкома пресс-центро хоам бу

ТЕЛЕФОН 2-66-72

Юртбоахама къахьегамхой керттера декхар — долча кхоачамех ма могга пайда а эцаш диза долаш Iангара дахара колхозийи совхозийн хьайбашта шортта доакъар Iалашдар. **20 август хьатIаотташ йолча оперативни даннегIа республике 134,4 эзар тонн йол кийчъяьй** — эшачох 67 процент. Из соахкарчул 38,5 эзар тонн дукхагIа кийчъяьй.

Хьалха ба Гудермесски района доакъар кийчдераш: цар хIанзле аргIаш а даь дIаоттаяьй кийчъе йоагIачох 97 процент йол. План 80—84 процент кхоачашъяьй Шелковской, Шалински, Надтеречни районашкарча боахамаша. Эггара кIезигагIа аргIаш а даь йол дIаоттаяьй Ачхой-Мартановски района боахамаша — планагIа хила йоагIачох 54 процент. 55 процент мара яц Сунженски районе дIаоттаяьр а.

Сихдаьд силос чуйоллара балхаш. БIарчча республика хьанийцача из кийчъяьй 167,4 эзар тонн — хьайбаш Iангара дахара планагIа эшачох 23 процент. Дика вIаштIехьдаьхан темпаш геттара лакха йолаши ду силос чуйоллара балхаш Наурски, Надтеречни, Гудермесски районашкарча боахамаша. ХIаьта Сунженски района боахамаша из чуеллаяц планагIа кийчъе йоагIачох 3 процент мара, Урус-Мартановски районо — 5 процент, тIехьадусарашта юкъе да Назрановски района боахамаш.

БIарчча республика хьанийцача условни цхьан бежана 7,2 центнер доакъара единица Iалашъяьй — из 1 центнер дукхагIа да дIадахача шера укх хана кийчдаь хинначул. Гудермесски района боахамаша кийчдаьчох 10,8 центнер доакъара единица хул, Надтеречни районо — 11 центнер. ДIадахача шера хиннача боарамал дикка кIезигагIа ба из хьокхам Урус-Мартановски, Грозненски, Ачхой-Мартановски районашкарча боахамий.

ДIахохьош латт гина лаьрхIа йола люцерна чуэцара балхаш. БIарчча республика хьанийцача 20 август хьатIаотташ 14,4 эзар гектара тIара яр хьекхай, цох 12,6 эзар гектара тIара яр аьрдай. Даьккхад 68,2 тонн кондицегIа дола ги, цох 39,2 тонн хулаш дар кийчдаьд Шелковской района боахамаша. Люцерна ги цIендара долча балхашта сухал бац Малгобекски Надтеречни районашкарча боахамаша.

Дукха кхаш дIалоацаргда интенсивни технологех хьалкхедеча кIиво. Толам боаккхилга тийша хургда дикача дIадувча кондицегIа долча фух. Из кхетадаьд, масала, Ачхой-Мартановски района совхозашка. Цига цхьоалагIчеи шоллагIчеи классашта дIатIакхоачадаьд дерригa фуна лаьрхIа дола ялат.

Халахете а долаш да дерригa дIаоттадаь фу кондицегIа доацаш дола боахамаш а. Из бахьан долаш бIарчча республика хьанийцача дIаоттадаьчох 7 процент хулаь дар кондицегIа дац.

Гурахьа культураш дIаера аьхад 108,3 эзар гектар лаьтта — планагIа аха доагIачох 58 процент. Из дIадахача шера укх хана аьха хинначул 28,8 эзар гектар дукхагIа да. Укх тIеххьарча кхаь дийнахьа республике аьхачоа тIакхийттад 8300 гектар лаьтта.

Зябь аьхай 46,4 эзар гектар — планагIа аха йоагIачох 29 процент. Из соахка укх хана аьха хинначул 15,2 эзар гектар дукхагIа я.

Балха темпаш сихъяьй. Грозненски района боахамашка зябь ахара план 42 процент кхоачашъяьй.

Сихдаьд баьцадаарийи коартолийи кхашкара балхаш. Лаьтташ леладерий девиз: сихен хIама ца дойташи хьувкъам чуэцилга.

ДIадахача кIирагIа цар тикашкен консервни заводашкеи дIадахьийтад 8760 тонн баьцадаараш. Балхий темпаш сихлуш латт Ачхой-Мартановскии Грозненскии районашкарча боахамашка.

Коартолаш дIаеннай 2270 тонн, планагIа дIаяла йоагIараш 11 эзар тонн йолаш.

Сиха балхаш ду Назрановски района «Экажевский» совхоза коартолаш лелаераша. 600 гектарах 236 гектара тIара яраш чуийцай цар. Паччахьалкхенна дIаеннай 1240 тонн коартолаш, планагIа йохка йоагIараш 3500 тонн йолаш.

КПСС XXVII съезда сийна тIайица декхараш кхоачашдара балхаш дика вIаштIехьдаьха чуэц укх шера хьалкхебаь хьувкъам, цунца цхьана тешшаме лард а йолл кердабар хьалкхебара.

УКХ ШЕРА 20 АВГУСТ ХЬАТIАОТТАШ РЕСПУБЛИКА РАЙОНАША ДIАДУВЧА КОНДИЦЕГIА ДОЛА ФУ КИЙЧДАРАИ ГУРАХЬА КУЛЬТУРАШ ДIАЕРА ЛАЬТТАШ КИЙЧДАРАИ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	Кийчдаьча фух кондицегIдар (проц).	Лаьтта аьхад (проц).
Ачхой-Мартановски	100	53
Веденски	—	8
Грозненски	93	68
Гудермесски	98	34
Малгобекски	54	44
Надтеречни	100	81
Назрановски	93	32
Наурски	100	62
Ножай-Юртовски	20	41
Советски	—	31
Сунженски	99	64
Урус-Мартановски	100	25
Шалински	100	50
Шелковской	99	57
Республике гIолла	93	58

Бригадни подряда—шерра никъ

НОВКЪАРЛЕНАШ А НИЙСЛУ

Тха бригада цIеча уголоке чуваьнна саг цецвоал цкъаза. Дукха да цу чу толаме къахьегарах тха коллективa тийнна совгIаташ: КПСС райкома, райисполкома сийлен грамоташ, дипломаш, вымпелаш, и. кх. дI. Царна юкъе я соахка района кхаш леладеча бригадашта юкъе яьржа хиннача социалистически яхье хьалхара моттиг яккхарах енна КПСС райкомеи райисполкомеи карара кара тела ЦIе байракх а. Дика болх барах тийнна совгIаташ а да уж. Масала, Даьхенна ялат дIадалара пхе шера план соахка кхоачашйир саха, хIаьта укх шера кхы а 74 тонн дIаелча кхоачашхургья коартолаш дIаялара план а.

«КПСС XXVII съезда дикача хьокхамашца накъагIоргда!» яхача девизах къахьегаш я тха коллектив. ЦхьайтталагIча пятилетка шерех къаьстта баркате карардар да тхона. Укх шера оаха санна дукха ка бола ялат района цхьанна боахаме чуийцадац. ХIара гектара тIара 38 центнер яьлар.

Ка болча ялатал, коартолел совгIа ялата хьажкIаш, генараш, цхьацца доакъара культураш а кхею оаха. Укх шера дика хьувкъаш йоагIа уж а. ХьажкIий хIара гектара тIара 50 центнер совгIа яргхиларах шеко яц, генараш кIезигагIа дале 14 центнер даргда, план 10 центнер йолаш.

Соахка колхоза 12 эзар сом пайда бир тха бригадо, хIаьта коллективера хIаранена бетта юкъера лаьрхIача 450 сом алапи кхавчар. Кхы а дукхагIа хургда, аьнна хет сона укх шера. Вешта, колхоза 10 эзар сома пайда бе социалистически декхар тIаийцад оаха. ЛаьрхIар кхоачашдергхиларах шеко а яц. Духхьал ялат планал совгIа чуэцарах 8,2 эзар сома пайда баьб оаха колхоза хIанзле. Коартолаш, ялата хьажкIаш чуийцача кхы а 5—6 эзар сома пайда хургба шеко а йоацаш.

ХIаьта малагIча гIулакхаша карагIдоалийт тхона иштта овсаре къахьега? Иштта хаттар эттача, болх коллективни подрядагIа вIаштIехьбаккхаро, аьнна жоп лургдар аз. Да а да из ишта. ХIанз санна колхоза правленеца договораш оаха увттадеш хиннадеце а цу хьисапе тха бригада болх бе йолаенна ялх-ворхI шу хургда.

Бригаде цу хана гулбелар къахьегам безаш а, лакха говзал йолаш а бола механизатораш. Оаха лаьрхIа барт-м банзар, цхьабакъда, корта бохабу малар балха хана мелга коллективе хаьдда дIадаьи кхар ер пятилетка йолалуш Тха бригадерча 19-нех 8 саг малар дита а ва.

Цу гIулакха керттера бахьан — цу хана болх хозрасчетни хьисапе вIаштIехьбаккхар. Баьча балхага хьежжа мара цхьанна сага ахча лац оаха бригаде. ХIаьта цу гIулакхах беркат а даьлар.

Тха коллектив санна барт болаш наггахьа дезал а хургбац. Дика, во хилча массе хана цхьана хул тхо. ТIахьожам лоаттабе ца безаш массане а тешаме болх а бу.

Дукха ба тха коллективе къахьега безам болаш. Цхьабакъда, моттиг мукъаяьлна а, бригада раьза ца хилча цхьаккха а саг вайтац тхо долча колхоза кулгалхоша.

ТIадоагIача шера чуэцаргболча хьувкъама хIанзе а лард йоллаш да тхо. Ка бола ялат тIахинна 866 гектар лаьтта аьхад. Цунах 150 гектара тIа мошача доакъара лаьрхIа хьажкIаш дIайийнай, вож гурахьа ка бола ялат дIадера кийчдаьд.

Толамаш кхы а дикагIа хургдар тха колхоза правлене шийца оттадаь договор дизза кхоачашдоре. Моттиге механизатораш балха дIабигара ший ханнахьа машина ца яйташ моттигаш нийслу каст-каста. Из бахьан долаш цкъаза шин-кхаь сахьата тIехьабаьккхе дIаболабе безаш хул кхай тIара болх. ХIаьта иззал ха йоаяр мел зене да дувца эшаш а мицад.

П. АКСЮТЕНКО,
Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза цхьоалагIча бригада механизатор.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА— ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ДИЗЗА КЪАМАЬЛ ХИЛАНЗАР

Парте XXVII съезда сийленца накъабахара шерра социалистически яхь йоаржаьча хьале шоай отчетно-хоржамий собранега кхаьчар «Малгобекнефть» НГДУ чуйоагІача мехкдаьттеи гази йоахача шоллагІча цеха коммунисташ.

Деккхал де йиш йолаш да коллективо даьха къахьегама толамаш. ВорхІ бетта план цехо кхоачашъяьй 101,6 процент, планал совгІа даьккхад 150 тонн «Іаьржа дошув». Цехе чакхъяьккхача 49 геолого-технически мероприятето еннай кхы тІа а 160 тонн мехкдаьтта даккха. Ерригa терко тІаззар промыслови оборудовани эргаяннхара, скважинай болх тоабара, гуйран Іан заьмалахьа къахьегара мел оаща нийчо яра. Цу хьакъехьа ше дувцаш доклад яьча партийни организаце секретара заместитела В. Левщина белгалбаьхар дикагІбола болхлой, специалисташ.

Бакъда, шерра критика а самокритика а еш, коллективо ца деш дисачуи бахьан кІоарга дашха цунна карагІдаланзар.

Хьалхалаттарех дувцаш, дукхагІа ха ловра производства новаторий дикагІйолча опытах, царна карагІдийнарех, цар балха къайленаш кІоаргагІа йовза безам бар. Бакъда, цу дешашта коммунисташ лерттІа духтІабоахаш яцар доклад. Кхоачам хиллал дувцанзар социалистически яхь вІаштІехьяккхара, из шерагІа йоаржаяра нах оарцагІбоахача партийни бюрой, партгруппай боккхача лоархІамах, бригадашка КТУ юкъейоалаярах хьабоалача пайдах.

Кхетадеш да, отчетни собране керттера де лерхІар нийсденна кхоачамбоацараш гучадахар, къоастаданза долча дешашта дукхагІа терко тІаозар долга. Собране белгалдоахар дукха скважинаш болх хьабе йиш а йоацаш ремонтага хьежаш лоаттаелга, электродвигателаш яц, мел эша кхыдар Іалацдаьдац, яхаш.

Уж ледарлонаш гучаяхар-м нийса да. Бакъда, гІулакх цох доалаш дац. Наха ха безам бар хьана бехкагІа нийсденнад из, шийн декхараш дизза кхоачаш ца дарах, «Спутник» яха безача маьхах йола автоматика дІа-са ударах цІенхаштта бехктокхаме эзар малав? Уж гІулакхаш къестадара фу даьд партийни бюрос, цеха кулгалхоша - коммунисташа? Хаьдда цох дувцаш къамаьл хиланзар собране.

Бокхха лоархІам болаш да цхьаьнха цхьа хІама. Отчетни юкъа шийтта собранц яьй укхаза. ХІаьта вІалла хьоахадинзар цига тІайяь решенеш мишта кхоачашъяьй, царех хьахиннар фуд. Иштта, кхоачамбоацараш нийсдалара бахьанаш тахнара, дІадахара, дІахо йодача хана уж кхы нийс ца далийтара партийни бюрос фу даьд а хазанзар коммунисташта.

Доклада тІа цхьадола гІулакхаш цхьа бахьан мара хьоаха ца деш дитадале а коммунисташа Я. Белхароева, Ф. Албогачиевас, М. Хаутиева, Г. Мачулина, кхычар дийцар партийни бюрос цхьаццайола мероприятеш чакхъяьха хиларах.

Бакъда, цунца цхьана партбюро членаша шоашкара ледарлонаш ювлийтай общественни организацепта, халкъа тІахьожама группана партийни кулгалдара даькъе.

Вай вахара ерригa оагІонаш чулоацаш я КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленума решенеш. Царех керттеяраш — халкъа боахама интенсификации яр, Іилманехнически прогресс сихъяр, кулгалдареи планировани яреи система цаххаддаш эргаяхар, арахецача продукце дикал лаккхъяр. ЧІоагІбе беза пачхаьалкхен рузкъа бебашха ца хеташ дІаухийтаращца, шийна тІадилла декхар дизза кхоачаш ца деращца лоаттабеш бола къовсам.

Цу лостамагІа цхьаццадола гІулакхаш даьд партийни организаце, бакъда, хІанзле даьчохи дІахо йодача хана де лерхІачохи хаьдда хІама аланзар докладчика а къамаьл даьраша а. ХІаьта, хетаргахьа, бакъахьа хургдар коммунистий терко цу лоархІамеча дешашта цІенхаштта тІаззаяларе. хІана аьлча, керда хержача партийни бюро дІахо бе безача балха программа йох лархІа йиш йоландаь.

Собране дийцар 5-чеи 6-чеи участкашка бахача наха медицински, торгови, транспортни гІулакхаш дар, мехкдаьттахой къахьегама а салаІара а хьалаш тоаданза дарг ца хиларах. Цхьаболча кулгалхой доши гІулакхи вІашкадоагІаш ца хиларах, дукха решенеш кьахата тІа дІаязъяьчча юсаш хиларах дувцар коммунисташа. Иштта, масала, укх шера бІаьстан юххье харжархоаца шийн хинача вІашагІкхетаре АТП директора С. Картоева дош деннадар автобус леларгйола гІулакх вІаштІехьдаккха, хІаьта центральни районни больница керттерча лора А. Гетагазова — медпункта болх тоабе. Бакъда, аьнначa дисад цу шин кулгалхочун дош, хІанзалца цар даь хІама дац цу хьакъехьа.

Собране цхьабараша даь къамаьлаш кІоарга чулоацам болаш, партийни бюро баьча балха хаьдда мах беш, нийсденна кхоачамбоацараш, бехке бараш доагГІача тайпара хьагучабоахаш, царгара цІенхаштта, новкъостий хьисапе хьадехаш дацар.

Доккхий декхараш латт цеха коллективана хьалхяшка, хІаьта уж толаме кхоачашдара, нийсъялийта ледарлонаш цІенъяь дІалхара мел эша таронаши резерваши йолаш а я из. Цулухьа керда хержача партбюро декхар да наха юкъе бу политически, организационни болх, коллективера морально-психологически хьал тоадар.

З. ЦЕЧОЕВ.

Кхомбе, лораде, лархІа

ТІЕХКІОАРГА СКВАЖИНА

Ханкальски мехкдаьтта доалла моттиг эггара хьалха гучаяьлар 1981 шера. Цу хана Старогрозненски бурув тохара балхий управленерча лаьттан ченаш техкараша хьалъяьча номер цаІ йолча скважина «Іаьржа дошув» делар. ХІана укх сахьата Ханкальски оалача майдан тІа шерра балхаш деш да Старогрозненскии Октябрьскии бурув тохара балхий управленеша. Скважинай проектни кІоаргал 6 эзар метр а кхы дукхагІа а я.

Старогрозненски УБР динагІа лоархІаш йолча коммуниста Виктор Петрович Слесарева бригада я хІанз цига номер цхьайтта йола скважина хьалъеш. Цун кІоаргал 6300 метр я. Август бутт юкъекхаьчача хана 340 миллиметр йола шин секцех латта обсадни колонна скважина чу Іочуяхийтачул тІехьагІа бригада юха а бурув тоха йоаслар. ХІана скважина кІоаргал дукха хІама ца эшаш йиъ эзар метр я.

— Атта гІулакх дац из тайпа колонна скважине чуоттаелга, — яхаш дувц буровой мастера, коммуниста А. Краюшкина. — Бакъда, тха бригада цу чоалханеча балха операцех дика лоархІайир. Шоай болх дика бовзаш вІаши кхотаенех коллектив хилар бахьан долаш баьлар из аьттув. ХІаранена ховра де дезар фуд. Дерригача балхашта кулгалдеш вар буровой начальник Виктор Слесарев, цо деноо а бийсаш йоахар колонна скважина чу Іочуйохийтача хана буровойра цІа ца водаш. Уж балхаш деча къаьстта белгалбаьлар бурувдеттараш А. Мартыненко, Н. Лукьянов, бурувдеттачар гІончий А. Сотник, А. Маркитан.

Дукхача къамех латтащ интернациональни я В. Слесарева бригада. Къаьстта белгалбаккха ловра бурувдеттачун Мальсагов Данильбека вахта къахьегам. Старогрозненски УБР коллективе хьалхкхийна саг ва Мальсагов. Укхаза дІанийцав из КПСС членалла. Бокхха общественни болх кхоачашбу цо шийн керттерча денхарел совгІа. Из ва «Грознефть» объединене партнома бюро член.

ХІаьта вІаши тара я буровой мастера Краюшкин Анатолеи Мальсагов Данильбекеи къахьегама биографеш. Краюшкин а ва республике къаьнагІа йолча бурувтохара балхий управлене ихеваь. Геттара къона саг ва Анатолий. Бакъда, цунна тешам беннаб чоалханеча участке бехктокхаме скважина хьалъеча наха кулгалде, хІана аьлча болх лерттІа хьабе ховш, нах кхотабе, керда толамаш даха оарцагІа баха ховш из воландаь.

Юххьанца бурувдеттачун гІончагара дІаболабир Краюшкина шийн къахьегам. Управлене дика вовзаш волча бурувдеттачун Баскаков Ивана бригаде нийсвелар из.

— ЦІаккха а дагара варгвац сона Иван Федорович, — яхаш дагалувц тахан Анатоле.

— Оаха цхьана хьалйир дукха скважинаш. Дега тоам хул тахан цар массане а мехкдаьтта луш хиларах.

Укхаза бурув тоха валехьа дикка опыт йолаш вар Краюшкин. Дукха а нийсъеннай халонаш; хийла кагдениад бурув, бакъда, Іалама духьалехнех котвувлаш хьа-м венав из. Май бетта дар из. «Майкопский» оалача участке бурув тохаш яр цар бригада цу хана. Планал совгІа 120 метр тохаш йистеьккхар цар из скважина, цу юкъа 5 эзар сома маьха химреагенташ, эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхойир. ЛоархІам болаш да бригаде къахьегамеи технологически дисциплина толхаль моттиг укх тІеххьарча шин шера ца хиннилга. ДукхагІча даькъе из иштта хилара гІо деш да буровой коллектив хозрасчетах къахьегаш хилар. ТІаккха дисциплина телхаелга цхьаннена а аьттув болаш дац. ХІаране къахьегама юкъе хьоча даькъага хьежжа да хьаэцаш дола алапи а. Цудухьа дисциплинах лаьца вІалла къамаьл хила а хилац бригаде. Укхаза массане а цхьа уйла я, мишта лакхъергья къахьегама овсарле, бурув тохарга дІадодар малагІча наькъашца кходергда.

Дукха ха йоацаш со нийсвелар цу бригаде. Шоаш дІабахача бетта лелаяьча социалистически яхьа итогаш ювцаш бар бурувдеттараш. Цига къамаьл деш бурувдеттачо Мальсагов Данильбека аьлар:

— Пайда эца йиш йола таронаш шортта йолаш я тха. Хьаэцаргья вай делкъийна хІама дуъа ха. Болх соцабезача кхсач гІулакх. ХІаьта вай уйла хІана йиц болх юкъагІ а ца боаккхаш аргІаргІагІа хІама даа йиш хилара тІехьа. Миноташ я вай бурув тохача кхоергъяраш, хІаьта минотех хул сахьаташ, — йоахар цо.

Собране къамаьл мел даьраша хоадам болла предложенеш телар къахьегам дикагІа вІаштІехьбаккхара лаьрхІа.

Дисциплина дика хиларах, къахьегам бригадин хьисапе вІаштІехьбаккхарах цоккха данъа кхоач буровой начальникага Виктор Петрович Слесаревга. Из саг массадолча дикача хІаман тІехьа ше масал а хиина дІаэттав. Бригаде мел болча наха шоай эанеш лакхъеш дІахо дешилга вІаштІехьдоахар а бригадир ва. Цудухьа хІанз коллективе лакхерча дешара заведенешкеи техникумашкеи деша вагІаш ялх саг ва. Буровой начальника девиз я — массехана Іомале, деша! Укх бетта Слесарева бригада 350 метр лоаман породашта бурув тоха дезаш я. ЧІоагІа бехктокхаме декхар-м да из. Бакъда, из санна йолча, бригадана кхоачашдулургдоацаш малагІа да!

Е. МАЛОВ.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) бурувдетта мастер А. Краюшкин, бурувдеттар Д. Мальсагов.

Автора сурт.

Керттердар: бехктокхами дисциплинеи

ДЕРРИГНЕ А ТЕРКО ЙИЧА

«Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединенена чуйоагІа ремонтно-механически завод, массаза а яхар санна, планаши социалистически декхараши кхоачаши тІехкхоачаши деш хьайоагІа. Уж толамаш доахача хьинаре данъа лоацаш ба газоэлектросварщик А. Шпетова, формовщиканий бригадир З. Агаев, котельно-сварочни участка воккхагІа вола мастер В. Фомин, формовщик Р. Ахмадов, котельщик А. Кузьмин, кхыбараш. Царех хІаранех дукха язде йиш яр. Масала, Агаев Зяудина формовщиний бригада Коталон 40 шу дузаш кхоачашйир цхьайтталагІча пятилетка план. Филин Владимир пхийтта шу даьнна кІаьнк вар заводе балха воагІача хана, хІаьта хІанз йоккха опыт йола тІехдика говзанч хиннав цох.

— Тха коллективо Заводской районерча предприятешта юкъе хьалхарчарца хьаллаьцар «ХІара балха дийнахьа дисциплина тІехдикеи хьалер дукхагІеи хилийта!» яха девиз, — йоах предприяте директора Бобрыщев Александр Ивановича. — Общественни организацеша наха юкъе политико-кхетама болх бу, рейдаш ю балха ханах мишта пайда эц, корта бохабу малар менна саг вий хьеж, кхыдола кхоачамбоацараш гучадоах.

Алкоголизмацеи корта бохабу малараш меларащеи лирагІа къовсам лоаттабара хьакъехьара Указ ара ма даьллинге, заводе хьайийллар наркологически кабинет. ХІанз а тІехьа дувцаш да укхаза дукха ха йоацаш хинна цхьа хІама. АргІанара профилактически рейд еча хана балха моттиге корта бохабу малараш менна болаш гучабаьлар котельщикаш Ковтун Николайи Кундей Николайи. Административни хьисапе таІазар дир цу шиннена. Кхаь бетта кІезигагІа алапеш доагІа тайп-тайпара балхаш де хьожабир уж. Цунца чакхдаланзар гІулакх, лоро-нарколога беседа йир, профилактика совете дийцар цу шин новкъоста дош, шоашца цхьана къахьегача новкъосташта хьалхашка хаьдда жоп дала дезача оттабир уж. ХІаьта моральни хьисапе Іоткъам хинна ца Іеш материальни зе а хилар Кундейнеи Ковтунаи. Цхьан дешаца аьлча, цу шин саго дика кхетадир хьалхе а уйла ца еш даьча хІаманна чаккхе ийрча хулилга. Царех хІаравар ши-ший тайпара кхийтар шоащ даьча воча хІамах.

— Цхьа пела чхьагІар бахьан долаш итт тума довш долча коллективе со Іергвац. — аьнна балхара дІаваьлар Кундей. Дагадоххарах аьлча, из заводе балха вена дукха ха а яцар.

ХІаьта Ковтуна чІоагІа новкъадар ше новкъосташта хьалхашка йоккха ледарло гучаялийтар. Цудухьа шийгара даьнна гІалат тозде гІерташ къахьегаш а ва.

Ремонтно-механически заводе йизза порядок хилийтара гІо ду къахьегам коллективни хьисапе вІаштІехьбаккхаро а. Цхьан нарядагІа болх беча бригаде хІаравар ерригача сменагІа къахьегама юкъе ма хулла дукхагІа дакъа даха гІерташ хул, хІана аьлча цо хьадаьчунга хьежжа хургда цо эца алапи а. Мекъа, дош ца хеташ болх белга укхаза цхьанне а ловргдац. Цу дешах дика кхеташ диъ-пхи шу хьалха денз заводе юкъедоаладе доладаьдар бригадни хьисапе къахьегилга. ХІаьта хІанз цу кердача формах болх бу бригадаш эггара дукхагІа я Заводской района предприятешта юкъе ремонтно-механически заводе. Цох хул берригача болх беча нахах 60 процент.

Укх тІеххьарча хана заводе уйла йолаш ба смежникаш а бригадни подряда юкъеоза. Завода гІишлон материалаш лоаттаеш болча транспортникашкара дІадоладе деза из гІулакх..

— «Грознефтеоргсинтез» объединене бехкагІа цхьайолча хана моттигаш нийслу ханнахьа тхо металлаца, хьунца, кхыча материалашца Іалаш ца деш. — Цу цхьан хана транспортникаша ритмично лоаттаяц материалаш завода, яхаш дувц ремонтно-механически завода керттерча инженера Г. Савельева.

— ХІаьта цу участкашка болх бу нах цхьан хозрасчетни бригадана юкъеозе, хІаране бехктокхам дикагІа бовзаш къахьегаргда.

Аьшкабетонни, столярни изделеш хьаеш я завод. Уж лаьрхІа я наха чубаха цІеноош хьалдеча, объединене предприятешта капитальни ремонт еча. Цул совгІа, укхаза арахец металлоконструкцеш, стандартни йоаца оборудовани, кхыйола механически обработка яь металлически изделеш. Капитальни ремонт ечеи къаьстта реконструкци ечеи чІоагІа эшаш я стандартагІа йоаца оборудовани. Масала, В. И. Ленина цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводе ЭЛОУ-АВТ яха установка хьалъеча укхазара лоаттайир чІоагІа эшаш хинна стандартагІа йоаца емкосташ, клапанаш, кхыйола оборудовани.

Бокхха лоархІам болаш я заводе вІашагІъелла «унахцІенри цех». Цу гІулакха укхаза белгалъяьй йоккха зал. Цига шахматни, шашечни, теннисни столаш латт. ХІаьта Іай балхара мукъа болча хана лыжни походаш ю Беной яхача юрта йисте. Ахкан замалахьа каст-каста экскурсеш ю вай республике а кхычахьа а гІолла.

— Дукха теркам тІабохийт оаха наьха бытовой хьалаш тоадара, — дувц завода профкома председатела С. Сухинас. — Укх тІеххьарча хана завода болхлошта лаьрхІа хьалдаьд 35 квартира хІаране чу йола ши цІа, тхоай специализировании тика, бІаь сага лаьрхІа столови.

Цхьан дешаца аьлча, производстве порядок чІоагІъяро таро хулийт коллектива хьалхашка латта чоалханеи бехктокхамеи декхараш дикагІа кхоачашде.

Е. МАКСИМЕНКО.

ВЫСТАВКА ТЕМА — «ИНТЕНСИФИКАЦИ-90» ПРОГРАММА

Халкъа боахама специалисташа чІоагГІа раьза болаш тІаэц «Іилманеи техниканеи карагІдаьннарий ларда тІа ленинградски экономикана интенсификаци ярах» Ленинграде хьайийлла выставка. Ленинградера а областера а 300 совгІа объединенеш, предприятеш, организацеш я выставке дакъа лоацаш, 800 совгІа экспонаташ я укхаза хьахьокхаш. Царна юкъе — 500 гаргга яраш натурни образецаш, макеташ, моделаш я. Цар хьагойт экономически а социально а комплексно дегІаахара планаш кхоачашъелга, боахам лелабара механизм тоаеш, производствана концентраци а специализаци а еш Іоаль опыт. Іилманцара бувзамаш. КПСС ЦК могаль йолча «Интенсификация-90» яхача территориально - отраслевой программа тІа белгалдаь кхыдола гІулакхаш.

СУРТА ТІА: доакъошта механически обработка еча производства гибки модуль йолча ба выставке баьхкараш. Цу оборудованех шерра пайда эц ленинградски предприятешка.

С. СМОЛЬСКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

ЦХЬАККХА А ВИЦВЕННАВАЦ, ЦХЬАККХА А ДИЦДЕННАДАЦ

ТІЕМА КЪИЗАЛО АЙДОРА ДЕНАЛ

Сиха дІаух шераш, амма бицлац вайна мохк моастагІчох порабеш шоай са дІаденнараш. Вай даим а сий ду цар а дийна болаш цІабаьхкарий а. КІежденнад цар кортош, цар дегІаца бац хьалха хинна низ. Царех оал вай доккхал а деш, «тІема ветеранаш». Иштачарех цаІ ва Сатабаев Ширвани Сатуевич.

1939 шера шийн лоІамагІа ЦІеча Эскаре гІулакх де вода вай мехкахо, цу хана деша вагІаш вар из Москве. Фашисташа вай мехкаца тийшача балхах тІом болабаьча хана Рязане тІема техника курсашка дешаш вар из, хІаьта духхьашха моастагІчоа духьала эттар Москвана юххе.

Хала ха яр из. Гитлеровски эскар дохалургдац яхаш дийцар миф йолга дІа а хойташ, вай столицана гаьна юстара кхайсар моастагІий. ЦІаккха бицлац Ширвани Сатуевича Курски дуга тІа хинна бирса тІом. Из дар 1943 шера аьхки. Укхаза цхьан участке моастагІчо дІалгьца яр тІаьр юкъе санна вайчар позицеш бІаргагойташ йола цхьа лакхале. Советски бІухошта хьалхашка оттадир бехктокхаме декхар—фуннагІа моллагІа даь а из лакхале фашистех мукъаяккхар.

Шоашта юкъе Ш. Сатабаев а волаш бола вай салтий текхаш бийсана тІабахар немецки посташта. Ха тІа леттараш дІа а баьха, цІаьхха тІалата болабелар советски бІухой гитлеровцашта, тох-тохар меттахьа тохаш вожа а веш. Лакхале, хьаяьккхар. Сатоссаш йоккхий топаш ет та болабелар фашисташ, тІакха атака йир. БархІ атака юхатехар йоккха йоацача советски бІухой отрядо. Шоашта гІонна доагІа керттера низаш хьатІакхечалца тІехьашкахьа бовланзар гвардейцаш, лакхале моастагІчоа дІаяланзар.

Денал гойта вай мехкахо хьожаву эпсарий курсашка. Уж чакхъяьхачул тІехьагІа тІом чакхбаллалца фронте ва Ш. Сатабаев. Из хинназ Брест мукъайоаккхаш, цул тІехьагІа тІемаш даьд Латве, Эстоне. Рига мукъаяккхар духьа лаьттача бирсача тІемашка парте мугІарашка дІаэц денал дола эІамагІвола лейтенант Сатабаев Ширвани. Цига хала чов йир цунна. Тоавенна воаллаше шийн полке дІахьожавар дийхар Ширване. Польша мукъайоаккхаш, Германи фашистех іоціенъеш тІемаш деш Берлине кхоач из, цигга чакхбоал цун тІема никъ. Советски командоване из хьожаву Нойштадт немецки города машиннаькъа станце военни коменданта заместителалла. Цу балха тІа цо цІена кхоачашйора шийне командоване енна бехктокхаме заданеш.

— Цхьаннена дага а доацаш цхьа задаии елар сона 1945 шера мей бутт чакхбоаллаш,— дувц Сатабаев Ширване, —Ше волча дІатІа а вийха хаттар дир сога полковника Ештакина:

— Москва дика йовзий хьона!

— Даьра йовз, новкъост полковник, цига театральни институте массехк шера деша ма ваьгІавий со.

— ТІаккха хІаьта аьттув хиннаб хьа. Кастта вай хьамсара столица гургья хьона. Цхьа маьхера пассажир вига везе Іа, уллув а вьнна. ДІа поездаца гІоргда шо. Из пассажир могаш-маьрша а волаш дІакхоачаварах дизза жоп дала дезаргда Іа, воккхагІвола лейтенант.

Цецваьлар со сай новкъост-пассажир бІаргавейча. Из хиннабар Іалаьмата хоза, дикача фух бола ди. Сога денначa удостоверене тІа яздаьдар из говр Советски Союза Маршала Семен Михайлович Буденнена совгІата сога югийташ я аьнна.

Ди тІабола тха эшелон Москве дІакхаьчар 6-ча июне бийсан. Из хоза ди бІаргабайча дог тохаденна хьайзар Семен Михайлович, геттара раьза вар из шийна даьча совгІата. Шийн доккхий мекхаш а кхестадеш, велакъежар, сога тайп-тайпара хаттараш, дора. Конармейцаштa «дошлой баркал» элар тІадиллар цо сона.

Маршала из деза совгІат а ийца ваха хиларах ираз кхаьчар сога 24 июне Москва ЦІеча майдан тІа хиннача Котелон парадага хьежа а. Даим дагалаттаргда сона из деза ди.

Фронте шийгара денал, майрал гойтар бахьан долаш дукха тІема совгІаташ тийннад Ш. Сатабаевна, цу даькъе ЦІеча Седкъа орден а йолаш. 1946 шера Советски Эскарера цІавеча денз машареча къахьегама фронте хьинаре болх беш, шийн низ, знанеш кагирхошта кхетам балара гІулакха дІалуш хьавоагІаш ва Сатабаев Ширвани. Тайп-тайпара балхаш даьд цо партийни а боахама а органашка. Ше парте мел хьожаваьча хьаьнала къахьегеш хьавенав из.

Массехк шу да Ш. Сатабаев пенсе ваха. Бакъда, сатийнна Іеш оамал йолаш вац из. Ленински района № 3 йолча опорни пункта совета, парте райкома партийни комиссе член а волаш, общественни болх беш ва тІемеи къахьегамеи ветеран.

Отставке волча эпсаре, кагирхой хьехамча, ветерана, коммуниста Ш. Сатабаева вахар кхуаш боагІараша дизза масел эца мегаргдолаш де.

В. МАТИЕВ.

ВАЙ—ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШ

НЕШИЙ БЕЗАМ

Дикка ха яр вежарашха йолча шин республика къахьегамхой викалий доттагІлен цІей чакх а даьнна Куртатски юкъерча школа хьехархо Курскиева Марета чуена. Цхьабакъда, хІанз а цунна дагалаттар цу дийнахьа Пригородни района Октябрьски яхача юрта культура Двореце хиннача Къулбаседа-ХІирийн Нохч-ГІалгІайн АССР-ий къахьегамхошта юкъе лелаеча социалистически яхьа договорашта кулгаш яздара хетаяьча доттагІлен митинге лийкха хІирийн гІалгІайн ашараш, хьаьшащта телаш хинна зизаш. цаІ шоллагІчоа тІехьа трибуна тІа бувлаш къамаьл деш хинна тайп-тайпарча къамех бола нах.

ТІаккха цунна духьала эттар шоай юкъерча школа хьехархой интернациональни коллектив. Керттерча даькъе хІирийн гІалгІайн дараш а долаш цу школе деша дагІача берашта хьехаш а цхьан цІен дезал санна барттайна бахаш а ба эрсий, хІирий, гІалгІай къамех бола хьехархой: Машкина Татьяна, Кулик Марина, Яндиева Рая, Бекбузаров Аюп, иштта кхыбараш. Цу школа хьехархой коллективо боккха болх дІахьу дешархошта интернациональни кхетам луш а.

Дешархошта патриотически а интернациональни а кхетам балара йола юкъмоттиг я школе вІашагІъелла интернациональни доттагІала клуб.

КИД-е вІашагІъехка я тайп-тайпара секцеш. Интернациональни хьехамо кхоачашъю шийн специфически функцеш, общественно-политически гІулакх кІоаргагІа дешархошта довзийташ. ХІаьта, из школа улла юрт — Куртат ше а я дуккхача къамех бола нах бахаш. Массавар а вІашкаоз доттагІлено. Цудухьа цига тамаш елга хилац гІалгІачо хІире йоалайича а эрсе гІалгІачунга яхача а. Из тайпа керда дезал вІашагІкхетара хетадаьча цІейца юкъе дакъалоацаш хул дукха а нах.

Берашта интернациональни кхетам балара масса тайпа формаех пайда эца гІерт Марет, школа хьехархой. Царна шоай декхар гу. Сийлахь-боккхача Даймехка тІема шерашка советски наьха хинна майрал дищ ца деш, къонача тІехьенна патриотически кхетам балара а. Царна дика йовз Къулбаседа ХІирийчен лаьтта баьча шоза Советски Союза Турпала, Монгольски халкъа Турпала Плиева, Советски Союза Турпала Мамсурова, иштта кхыбарий санна, Нохч-ГІалгІай лаьтта баьча Советски Союза Турпалий Бейбулатова, Идрисова, иштта кхыбарий цІераш. Дешархоща чІоагІа сийду, цІаккха биц ца болийташ дагахоаб цу халача тІем тІа майра лийтараш.

ХІаьта царна карагІдаьнна сийлахь - доккха гІулакх тешшамечар кара да.

ХІанз цунна духьала отт Эльхотово яхача хІирий юртара шийн доттагІчун Батырова Неляй хоза сибат, дагаух ше цига яха йолаш шоай юртах лаьца Неляс шийна дийцар, цига бІаргадайнар.

Дукха дар уж цу сайрийна Маретайна дагахараш. ХІаьта, хІанз цо кхы а чІоагІагІа сатессадар, сихагІа бІаргаго ловра шийн доттагІа Неля. ХІара кІира яхар санна шоайла письмош дІаюха ухийте а, каст-каста вІаши хьоашалгІа бахе хуле а, бІарчча бІаь шу миссел хет царна, университет лыккхачул тІехьагІара ши шу. «Тена хала да вай цхьана ца хилар. КІира ма дий хьогара письмо ца доагІа, фу даьд цига? Кхы хІама юкъе ца аккхе. тІадоагІача кІирандийнахьа со цига хургья. ТІаккха дувцаргда-кх вай» — яздаьд Неляс Маретага дайтача шийн цхьан каьхата тІа.

«Цхьа пунт туха цхьана даа деза саг вовзара» оалаш да. ГІалгІай йоІ — Курскиева Марети, хІирий йоІ — Батырова Нели шоайла бовза дукха шераш да. Уж байзаб Къулбаседа ХІирийпачхаьалкхен университете деша хайшача хьалхарча деношка денз. Пхе шера цхьана, цхьан факультете дешаш а общежите цхьана Іеш а хиннаб. Цхьана екъаш хиннай тух-сискал. 1983 шера из университет толамца йистеьккхачул тІехьагІа уж шанкхе а школашка хьехаш ба — эрсий мотти литературеи. Эрсий мотт шоашта санна дукха беза Іомабу цар шоай дешархой а.

— Цу хана денз ши шу совгІа даьнна дале а, — йоахар Марета — сона цІаккха а дицлац тхоай выпускной сайре йолаш тхона шиннена хьатІа а вена, тха хиннача цхьан къаьнарча хьехархочо тхоашка аьннар: — «ДІадахача пхе шера даим а шо шиъ зувш хиннав со. Цкъарчоа цхьан нанас даь йижарий шо долаш снна хетар сона. ХІаьта а, пхе шера шо цхьана леладаьр дукхача даькъе дешар дар. нагахь санна дийша даьначул тІехьагІа из доттагІалоаш дІахохьей. тІаккха да хьона шо боккъонца дола доттагІий».

Шоаш боккъонца бола доттагІий болга дІахьекхад цу шин йоІо. Цул совгІа, Маретагеи Неляги гІолла байзаб цар дай- ноаной а. Царна юкъе а гаргало тоссаеннай.

Марета боккъонца йола интернационалистка я. Цунна дукха беза, моллагІча къамех уж бале а, хьаьнала бахаш а къахьегаш а бола нах. ХІаьта шийн наьна мотт санна дукха безаш Іомабаьб цо шийн доттагІчун Неляй наьна мотт а.

Ю. КУРСКИЕВ.

ДИНЗА ДАРГДОАЦАР

Хьайбай маша алсамдаккхара доакъара база чIоагIъяр, доал делга тоадар санна лоархIаме да хьайбаш дебаделга а. Анализо хьахьонх из болх республика дукхача боахамашка тесса биталга. Цудухьа кIезига я шура, кхытайпа хьайбай продукци.

Мишта лел районашка доахан дебаделга?

Дукхача хана денз хьайбаш кхедеш дикка опыт йолаш боахамаш да Шелковской районе. Дукха ба фермашка шоай болх дика нараберзабаь специалисташ а. ХIаьта а дIададахача шера районе 3976 Iасилг мара кхедаьдац цига, уж да лурчогIа хинначарел 302 Iаса кIезигагIа.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да доахан дебадеча Назрановски района «40 лет Октября», «Маяк», «Экажевский» совхозашка. Районе дерригa а 2209 Iасилг мара хьалкхедаьдац соахка.

ДикагIа дац гIулакхаш Малгобекски районе. БIаь Iатта тIехьара 68 Iасилг мара хьалкхедаьдац цига, хIаьта ГI. Ахриева цIерагIча совхозе — 51, «Малгобекский» — 53. Цунца цхьана, кхыча боахамашца цхьатарра долча хьалашка «Луч» яхача совхозе хIара бIаь Iатта тIехьара 92 Iасилг хьакъоастадир соахка.

Цу тайпара сурт да Веденски, Советски, Ножай - Юртовски районашка. Юкъера лаьрхIача 25—28 процент доахан остдаьлар цига. Хьайбаш леладара культура эсала, доахан воча фухи цар продуктивность лохеи хилар терналдеш бац дукхача боахамий кулгалхой. Цудухьа хьайбаш дебац.

Доахана Iул тоадара хайра хIама дац Гудермесски, Урус-Мартановски районий колхозийи совхозийи специалисташа. Цкъаза цигарча цхьаволча зоотехникаца, селекционераца къамаьл деш гучадоал маца, малагIча Iатта осеменени яьй, малагIа ца еш бисаб царна ховш доацилга. Цу хьале доахан дебадарах а Iул тоадарах а дувца дезац.

Лакхе цIераш яьхача дукхача боахамашка тесса лелабу доахана Iул тоадара тIаберзабаь бу болх. Йоакхо яц динача фух дола шинараш хьалкхедара. ХIаьта хьалха ха яр зоотехника балха мах Iул тоадара цо хьалкхедеча шинарашка хьежжа хоадабеш.

Республика дукхагIдолча боахамашка шоай доахана Iодаьча Iасилгех хьалкхелаьча шинарех Iул тоадара 12—15 процент мара дитац. Вожаш дулха дIалу. ТIаккха юртбоахама министерстве, райкомашка, райисполкомашка ухаш лел колхозийи совхозийи кулгалхой кхычахьара доаладаь шинараш дехаш. Къаьна да цигара доахан. Цудухьа цар дукха шура лургхиларах дог даха дезац.

Цу тайпара хьал да Сунженски района дукхагIдолча боахамашка. хIаьта къаьстта во лел гIулакхаш Орджоникидзе цIерагIча, «Восход», «Заветы Ильича» яхача колхозашка. Цигара 40—50 процент хулаш дола доахан къаьна, уж кхабарах зе мара, пайда хьалургболаш дац.

Цу района цхьайолча колхозашка шинараш цхьаккха кхоалле а йоацаш, ара бIехача лоаттаду, во кхоаб. Из бахьан долаш бугIе дига деза ха 6—7 бетта тIехьайоалцар. ХIаьта царех хьахиннача Iатто 2—3 килограммал дукхагIа шура а лац.

Грозненски, Сунженски, Урус - Мартановски районашка Iодаьча Iасилгашта учет геттара во лелаю. Iодаьчул тIехьагIа денна Iасилг лархIап. ХIаьта из даь етт остбаьннар санна дIаязбу. Цудухьа цигара хьакхухьийтача отчетех остдаьннараш 30—35 процентага дIакхоач.

Селекционни балха йоакхо а ца еш, дукха шура луча доахах хьахиннача Iаьсех шинараш хьалкхедара теркам а ца беш, дукхагIдолча боахамий кулгалхой кхычахьара доаладаь динача фух дола шинараш лаха тIерташ хул. Цхьабараштa из карагI а доал.

—

ТIеххьарча хана хIара шера кхаьннегара пхи эзарга кхоачаш дикача фух дола шинараш доаладу республике, дукха рузкъа дIа а дохийташ. Цхьабакъда, доахана Iул тоадара лаьрххIа тIаберзабаь болх ца барах, кхыча доаханца вIашагIъув уж. Цул совгIа, хьадоаладича доал во дар бахьан долаш дукха дов, дулха дIа ца делча даргдоацача хьалага дIакхоачаду.

Назрановски районе доаладаьча дикача фух долча 5544 шинарах во доал дар бахьан долаш карара шу долалуш 4623 мара дисадацар. Цу тайпара сурт нийсделар Ачхой - Мартановски района «Лермонтовский» совхозе а.

Веденски, Малгобекски, Гудермесски, Назрановски, Надтеречни, Урус-Мартановски районий цхьайолча колхозийи совхозийи кулгалхоша, дикача фух дола шинараш шоашта лургдолга а ховш селекционни болх бац. Цу гIулакхо еррига республикана доккха зе ду.

ХIара районе кIезига яц хьайбаш дебаделга тоадара чотагIа дукха шура йоакхаш йола фермаш. Соахка хIара бIаь Iатта тIехьара юкъера лаьрхIача 93—100 Iасилг хьакъоастадир Ачхой - Мартановски района «Бамутский», Сунженски района «Ассинский» совхозашка, Шелковской района «Червленский» колхозе. Уж тайпа фермаш кхы а дукха я. Цхьабакъда, халахете а белгалдаккха доагIа, царгара масал эца, яхаш тIахьехамаш дарал совгIа цар коллективай опыт шерра дIайовзийтара хIана а хайра деш хIама дац. Доккха новкъостал дергдар цу фермай ларда тIа хьалхалаттарий опыт Iомалра йола школаш хьайоре.

«Московский», «Атагинский» совхозашка, «Гикаловское» яхача объединене, Наурски района Ленина цIерагIча колхозе, кхыча боахамашка дукха да 3—5 эзар килограммал дукхагIа шура лу доахан. Царех хьахинна Iаьсий кхедара дукхагIа йоакхо е еза республике. Iул тоадара юкъекхувлача шинарех 80—85 процент боахамаша шоаш хьалкхедаьчарех хургдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха деза. Цу гIулакхо шеко а йоацаш йоккха таро лургья хьайбай маша алсамдаккха а цунга дIадодар дикка лохде а. Из да партеи правительстваси дIадехар а динза даргдоацар а.

Б. ДИКАЕВ,
ЧИНИВС-а воккхагIвола Iилман балхахо, ветеринарни Iилмай кандидат.

НИЗ БОЛАШ ЛАТТ БОАХАМГА

Боахама берригача къахьегамхошта геттара бехктохкхаме а йолаш кхашкара балхаш шерра даьржача хана хилар со Гудермесски района «Семеновод» яхача совхозе. Хьаттара коравир сона цу боахама директор Дуруев Хункурпаша Малиевич. Аз дийхача ший боахамах дувца волалу из.

— Пхи шу хьалха вIашагIъеллай тха совхоз. Цу юкъа геттара дукха хувцамаш хиннад. Иттаза лакхъеннай технически Iалашо.

Хьалха совхоз вIашагIйоллалехьа хьабе болх боацаш нах дIаухар из боахам болча Азамат - Юртара. 1979 шера 113 цIа мара дацар, хIаьта хIанз 194 цIа да. ЦIенош совхоза хьалде новкъостал ду цига къахьегача наха.

Дукха гIишлош хьа а яьй еш а латт совхоза производствана лаьрхIа. Царех дукхагIъяраш йоккха моттиг дIалоацача хьатта гонахьа я.

Ангар. Хьатта цIен а даь докъадаьчул тIехьагIа дIадувча боарамга дIакхоачадаь ялат да цу чу. Из паччахьалкхенна дIа а денна моттиг мукъаьлиначул тIехьагIа кхашкара балхаш лаьгIделча техника дIаоттаергья цига.

ДIаде фу кийчдеш йола комплекс. Йоккхача, паргIатача помещене я из. Укхаза тайп-тайпара машинаш латт. Ка бола ялат дIадувча боарамага дIакхоачадаьчул тIехьагIа, люцерна фу кийчде доладергда.

Хьатта езткъа метр мара гаьна хургйоацача хьалдаь доккха цIа латт.

— Из совхоза контора хургья, — йоах Дуруева. — Чура цхьацца лоадамбоацаш дола балхаш даьчул тIехьагIа дIачугIоргда тхо цу чу.

Боахаме хьаеча кердача кхыча объекташка хьанка долх тхо. Наггахьа мара саг духьалкхетац юрта улицашка.

— Берригаш а шоай производственни моттигашка бахьатта, кхай тIа, ферме, кхычахьа. — йоах Дуруева.

ДухьалйоагIача «газико» совцаду тхо. Цу тIара Iо а ваьнна тхона хьатIавоагIа летчика барзкъаш тIадувха цхьа саг. Юртбоахама авиаотряда начальник ва из. Кхашка минеральни удобренеш товсарах цунца сиха барт а баь дIахо долх тхо. Совц дIаьхха хьалдеш латтача цIен юхе.

— Юрта совети медпункти хIанзарчоа наьха доалахьа долча цIагIа я тха, — йоах Дуруева. — Ер гIишло царна лаьрхIа еш я. Цул совгIа укх чу хургья бувзама отделени, библиотека. Юртахошта кхы а цхьа совгIат хиннад. Райпос керда тика яьй...

Кхашка а отделенешка а хилар тхо директорца цхьана. Конторе юхадоагIаш дагавехар ка бола ялат чуийцачул тIехьагIа мукъадаьина лаьтта оахаш, доакъара лаьрхIа хьажкIаш дIаювча кхай тIа соца къамаьл дарь цхьоалагIча отделене управляющи, хIанз совхоза керттерча агронома декхараш кхоачашдеш вола зIамсаг — Дуруев Ахьмад.

— Хьа гаргара саг-м вацар из? — хаьттача:

— ВоI ва, — жоп делар Дуруева. — Геттара дика къахьегамхо ва тха керттера инженер Хамзатханов Сайд-Мохьмад. Цу специальностах лакхера образовани йолаш эггара хьалхара саг ва из тха юрта. Цул совгIа цун дезалера кхы а вир саг ва боахаме къахьегаш. Дас Мохьмада слесара болх бу, къонгаш Сайд-Адлани Сайд-Iалии — комбайнераш, Сайд-Целих — бригадир.

ТIеххьарча хана шерьеш я совхозе производства отраслеш. Буденновски фух йола говраш йоалаьй укхаза лелае. Царна доал делга дика вIаштIехьдаьккхад боахама керттерча зоотехника Гадаев Мохьмада. ХIанзле цар ткъаь итт бакъилг ехкай Ножай-Юртовски боахамашка.

Ткъо гектар моттиг дIалоацача Iамашка дебаде чкъаьрий а чухийцад. Дика пайда лургболаш гIулакх да из а. Цхьабакъда, боахама керттера лостам фуна лаьрхIа ялата, доакъара культураш кхеяр ба, цхьа моллагIдар а доацаш — элитни дар.

Дика хьийкъар укх шера цу боахаме ка бола ялаташ. КIа хIара гектара тIара 27 центнер даьлар, план 25,4 центнер йолаш, хIаьта мунх планал 2 центнер дукхагIа болаш — 25 центнер. Чуденача ялатах кийчдаьд хIанзле (108 тонн тIехъэлитнии 420 тонн элитнии) 528 тонн дIадув фу. Цул совгIа 600 тонн гаргга цхьоалагIча классах а да. Из шера планал 200 тонн дукхагIа да.

Дика хьувкъадеш латт дуга а.

— Люцернацара дар хIанзарчоа хоадамболлаш къоастаданза да, — хала а хеташ йоах директора. — ГIулакх миштад аьлча, 1980 шера эзар гектара тIа дIайийнаяр оаха из. Цхьабакъда, шоллагIча шера хаддаза чIоагIа дийлхача догIаша (шин бетта пхе шера нормал дукхагIа хилар уж), ший йистошкара даьннача Тийрко 715 гектара тIа йола из хIалакйир. Из бахьан долаш цунна списани йир, хIаьта 285 гектара тIара яр кIалхаръяьккхар. Цул тIехьагIа кхы а дIайийра оаха люцерна. ХIанз кхо бIаь гектар дIалоац цо. Бакъда, цигара чуэца хьувкъам хьалха хиннача эзар гектара тIара бар санна дIалоархI. Кхыча тайпара аьлча, люцерна тха боахаме эзар гектар хилар санна план лу тхона из культура кхелра. Из нийса а дац.

Бакълув Хункурпаша Малиевич. Нийса дац из. ДIаьяннача цу культура официально списани яь хилча, хIанз царга йолчунга хьежжа увттае еза планаш. Из дош районе, республика юртбоахама министерстве ма хулла сихагIа къоастадича банъахьа а хургда.

Н. КРАСНОВ,
СССР журналистий Союза член.

Оаха яздаьчун лерагIа

•

«МИШТА САЛОI IА, ГОРОД?»

Из цIи йолаш яр укх шера 20 июле «Сердало» тIа араяьнна рейдови материалаш. Цар тIа дувцар «ТIехдаькkха малар мелари алкоголизми дIаяккхара де дезарий хьакъехьа» яха КПСС Центральни Комитета соцам арабаьлча гIоне къахьегамхой салаIар вIаштIехьдаккхара город Грозне даьр, динза дар фуд. Царех цхьан материала тIа дувцар С. М. Кирова цIерагIча культуран салаIарен парке из гIулакх тоадара болх мишта латт. Цунах лаьца Грозненски горисполкома культура отдела заведующе В. Алдамова редакцена жоп луш дайтача письмо тIа йоах:

«Автораша шоай корреспонденце тIа айяьраш нийса а эшаш йола а проблемаш я.

Грозненски горисполкома торговле отделаца цхьана культура отдело, парке салаIа хьаухаш болча наьха хьашташ диззагIа кхоачашдара план чIоагIъяьй. Масала, буфетера дIадаьккхад дохкаш хина малар, хIанз цига дукхагIа хул тайп-тайпара хиш, сокаш, морожнеш.

XII пятилетке парка цхьайолча моттигашта реконструкци елга а материальни база тоаелга а чIоагIдаьд. Белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадахара ши бутт ха еннай парка директора В. А. Донсковна. Нагахьа санна из шийна тIадиллар кхоачаш ца дой, балхара дIаваккха оттаваьв из».

ХЬАЛЪЮ КЕРТТЕРА НАСОСНИ

Саратовски областе сихха дегIадоагIа хиш дехкаш кхаш леладелга. Эггара йоккхагIа хургья Комсомольски хин система. Цун хьалхара аргIа болх бе йолаеннай ханна йолча схемах. Керттера насосни станци укх шера хьалъяь яккха дош деннад гIишлонхоша. ТIаккха Волга чура хий хьадоагIаргда кхо километр йIаьхача технологически трубопроводах.

Комсомольски оросительни система хьалъль яьлча, хий дуллаш хургда 170 эзар гектар гаргга Волгана улувра лаьтташ.

СУРТА ТIА: керттера насосни станци хьалъеча.

Ю. НАБАТОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара

Советски Союз — Венгерски Халкъа Республика йоккхагIчарех экономически партнер я. Вежарашха долча мехкашта юкъе вIаши пайдане гIулакхаш леладелга ца хаддаш дегIадоагIа. Производствана кооперации а специализаци а яр бахьан долаш, укх шера шин оагIонна юкъера товарооборот хургья ийс миллиард сом.

СУРТА ТIА: Захонь яха венгеро - советски доазон тIара йоккхагIчарех йола машиннаькъа станци. Республика цу «малхбоалехьарча коанаIарашка» хьакхаьчай советски легковой автомобилий аргIанара парти.

МТИ сурт — ТАСС.

Афгански блокнота тIара

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ДЕКХАРГА ХЬЕЖЖА

Нийсса пхи шу даьнначул тIехьагIа юха а Кабуле ва со. Цу хана а санна, Iурре сомаювл город. Кабула кхаь оагIорахьара го баьча Гиндукуша бовхьаш хIанзза мара сийрдадовла доладеннадац, геттара лакхача лоамий даьгIенашкарча лай оасашта тIехнахьа лепа тIеххьара седкъа а байнабац. афгански столица улицаш тIа тайптайпарча товарех етта йола торговщи тележкаш, урагIа а пхорагIа а къорIа тIара йоазош тIаяздаь, шозза вIаштIардаь цIенош миссел хIана яц, аьнна лаьха. дIакъайла кузоваш йола грузовикаш арайовлача хана, кхайк боргIалгаш, Iех жIалеш, вордаех дIаежача е букъ тIа мухь уллача варааша цIогIарч детт. Клаксонаша гIараш ю, вайцига оалаш ма хиллара, тIанн аьнна, пассажирех хьалйизача цIе бесса IажагIча, IажагIча таксеша, автобусаша, дIа-юха лел дунеп еррига маркех йола легковой автомобилаш, гургалаш детт велосипедаша. Шовзткъа эзар кабулькни лавкай — дуканий наIараш тIеи витринаш тIеи зов ду чIегашеи гIоврашеи.

Столица хьаьший, горожаний къоарза ординг хьаара ийккхай тротуараш тIа. ДIаюха лелача наьха когашта юхе кIур тувс мангалаша, шашлыка ира хьадж а етташ. Гора а хайша шоай хьалхарча клиенташта гIулакх деш ба улица тIара моджйоашараш.

Уллув гIолла тIехьювл лакха тюрбанаши элтара кийнаши шляпаши чоалбаши, фуражкаши тюбетейкаши, сирена бесса, баьццара, цIе бесса IажагIа, гIумара бесса, кIайн Iаьржеи паранджеш. Соцца денз сарралла комендантски сахьат хьатIаотта ха гарга кхаччалца, долчча тайпара аьлча, цхьаккха перерыв йоацаш, делкъа хана садукъаш йолча цу йIовхалах гIараш еш, къахьегаш, мах беш, чай мелаш хул из дукха сибаташ дола экзотични малхбоален город.

Иштта яр из сона пхи шу хьалха бIаргаяйнача хана. Иштта йолаш духьалъоттар из сона хIанз а. Иштта йолий-теш?

Сэга вахаре сел йоккха юкъ яц пхи шу. ХIаьта мехка, халкъа вахаре из хIаьта а — бIарга цIацкъам тоххал мара яц. Революцей ханашка-м кхыча тайпара хул хана бустам.

Ши шу мара кхачанза йола къона республика пхи шу хьалха геттара халача хьале яр. Ховш ма дий, 1978 шера 27 апреле къаман-демократически революци котйоаллаше а, тIера Iоккхессача эксплуататорски классий хьашташ кхоачашду тайп-тайпара исламски, националистически организацеш мехка деча прогрессивни хувцамашта духьала яьиилга. США-ас, цхьадолча кхыча мехкаша хьинаре хьалоацаш хиннача контрреволюце ДРА доазол арахьа вIашагIъехкар геттара дукха диверсионно - террористически центраш.

Антишахски революци яларах Иранера аракхайсача США империалисташта чIоаггIа ловш дар афгански душманаша леладер. Мишта дацар? Мохк доазув долаш ба СССР-ца. Иранера позицеш телхай? СЕНТО агрессивни блок ехай? Доадаьраш дукха да, бакъда, афгански контрреволюце гIо дергда еррига Гаргарчеи Юкъерчеи Малхбоаленера США имперски планаш йоха ца яйта а чIоагIъе а. ХIаьта Афганистанаца доазув долча мехкашка дег тIара тIайийца душмански эскар леладара хьадоладелар океана дехьара хьал дарий сейфашкара доллараш. Йоласлар къайла йихьа йоаца ДРА-на духьалара агресси. Боккха кхерам тIаэттар къоначча республикана, афгански халкъа эггара хьалха карагIдаьннача гIулакхашта. ЧIоаггIа эккхам хилара цу кхерамеча регионе вай доазоний кхерамзленна а кхерам тIатувсар къулбехьерча лоалахочоа духьаларча агрессе. Афгански правительства дехарагIа цу хана юкъедоаладир 1978 шера 5-ча декабрера Московски договор. Цу документа а ишта ООН Устава 51-ча статьяй а кIийлеи тIа доттагIал долча афгански халкъа тIема новкъостал дир Советски правительствос. Афганистана гонахьара империалистически заговор, республика екъара, революце садикъара планаш йохайир.

Хетаргахьа, афгански лаьттан тIа машар хургбар тахан. США ецаре, душманий кортошта IотIамехкадеш дошо догIа децаре.

Лоацца аьлча, антиафгански коалице керттерен унзарен лоархIам болаш яр США я. Цар де лерхIар къаьсга гуш да — ДРА-ра прогрессивни строй йохаяр, антисоветски ларда тIа американски милитаризмаи тIема тIехьарча исламеи хьашташ вIашкатохар. СССР-цара доазон тIа Пентагона полицейски будкай система — агрессивни тIема базаш вIашагIйохкар, советски территоре тIарча дуккхача районашта шоай ракеташ тIахьожаяр. Из цар даь а хургдар, хетаргахьа, нагахьа санна ше лорае могаш, моллагIча халоне оарцагIа бахка тешшаме новкъостий болаш ше йолга дIахьокхаш революци хиннацаре.

...Тхо дагIа лейтенантаца Драцкий Владимирца, Красная Дубровка яхача белорусски юртарча зIамсагаца, пехота тIема машина (БМП) броня тIа. Малхах кIалхара вала моттиг яц — нийсса тхона тIа а хьежаш, лакхера чуетт цо ший йIовхал.

— Дувца а эший, — йоах Владимира, — йIайха я укхаза. Ишта а вешта а. Бакъда, латкъаш цхьаккха а хазацар. ХIаране дика кхетаду; афгански новкъосташта гIо деш, цхьаццаболчарна аьттув лац вай къулбехьен доазонна йистте шоай ракетащеи раларащеи дIатарбала.

Пхи шу хьалха цуморча дIайхача ахкан дийнахьа делкъа хана БМП броня тIа лагIар тхо воккхагIволча лейтенантаца Аушев Русланаца. Къона, хоза гIалгIа, батальона замначштаба, къамаьла дукха тIера воацача. бакъда, къулбехьара нах санна сиха волча цо дувц:

— Тахан политзанятешка салтечо Шашев Сережас иштта аьлар ший новкъосташка: «Душманашца тоссавала везача дIакхоаче, сай вахар кхолергдац аз, бакъда, уж кот-м бовлийтаргбац».

Душманашца тоссавала везаш хилар Шашев Сергей. Ше цхьанне тIом бир цо бIарччача бандаца. ХIаьта цхьа гIа баккхал хьатIа а бовлийтанзар моастагIий.

Бандиташца лата везаш хилар Аушев Руслан а. Къонахчали денали шийгара гойтарах цунна елар Советски Союза Турпала еза цIи. Дукха ха йоацаш, М. В. Фрунзе цIерагIа Военни академи йистеьккхачул тIехьагIа, цунга хьаттар дIахо гIулакх де мичахьа ваха безам ба хьа. аьнна. ТIехдика академи йистеьккха хиларах Аушева бокъо яр эскаре гIулакх дара ший безам бола моттиг харжа.

— Афганистане хьожаве со.

Эпсара дехар кхоачашдаьд, из хьожаваьв даькъа штаба начальникалла.

ЦIеча байракха цу мотострелкови даькъе дуккхача бIухошца вIашагIкхета аьттув хиннаб са. Къона политработник воккхагIвола лейтенант Алексанов Станислав — Алтайски краерча Благовещенки яхача юрта ваь ва. Чакхйоалаш латт советски эскарий ограниченни контингенте цо гIулакх де деза ха. Белорусски тIема округе гIоргволаш ва эпсар. Наькха тIа ЦIеча Седкъа ордени когагIа моастагIчун граната гаргаши йоахнаш. ГIулакх иштта дар. Пхе салтечунца БМП тIа гаьннарча посте продукташ ийца водар. Боад къовлалуччa хана душмански кIийлен тIаIоттабелар. ДIаболабелар лоацача юкъа бирса тIом. Станислава кога чов йир, командира гIо де тIахьедар мугIаревар Березнев Сергей. Цунна а чов йир гарг кхеташ. бакъда душманий довна эпсар вIалхарвакхка аьттув баьлар цун. Го баь оборона дIалаьцар бIухоша — чов хинна эпсар керте волча майрача пхенне. Массехказа дукхагIа бар моастагIий. бакъда вайбараш тIехьашка бовланзар.

— Укхаза, Афганистане, нагахьа санна тIом бе безаш хилча, нах дукха хиларах вувлац кот, — йоах Алексанова. — ХIаьта говзал яр аьнна а вувлац. Говзал, ховш ма дий, вай бIухошка йолаш я. Котбувл эггара хьалха доттагIлен халкъа революционни гIулакхашка дакъа лоацаш шоаш болга дика кхетадеш хилар бахьан долаш.

ТIехдика гIулакх деш ба орденаш яла командира белгалбаьха зIамагIбола сержанташ Шумин Романи Беда Сергейи. Ивано-Франковски областерча «Советское Прикарпатье» яхача колхозе къахьегаш ба Шумин Романа дай нанеи. Михаил Васильевич — электромонтер, Прасковья Николаевна шенара свеклаш кхееш я. Беда Сережа — волгоградец. Къахьегама дезалера ва. Эскаре гIулакх де тIавехалехьа «Октября байракх» — дода хий — форд яхача сухогруза тIа моторист а волаш Волга тIа, Iаьржачеи Средиземнии фордаш тIа лийннав. Хетаргахьа шинна а зIамагIболча сержанта гаргарча наха а новкъосташта а хоза хетаргда, аьнна мотт сона, шоашца цхьана гIулакх дечар массане а санна, цар шоай тIемеи интернациональнии декхар доаггIача тайпара кхоачашделга дIахайча.

...Уж палаткаш латт кердача микрорайона гаьна йоацаш. Иштта вай советски IаьдалагIа ала а оал цох укхаза массане а. Бакъдар аьлча из кхетаде йиш йолаш а да: нах баха цIеноош хьалдеш да Советски Союза гIонца хьалъяьча цIенош деча комбината. Пхи шу хьалха цхьаккха палатка яцар укхаза. Царна тара яраш кочевникашка - пуштунашка мара яйнаяцар сона. Бакъда, цар-м дукхагIча даькъе шоай табораш дIаувттайора городан кишлакаштеи гаьна а йоахаш. ХIаьта ераш?

— Беженцаш ба, — кхетавир со вовзаш волча афгански генерала. — Кабуле баха нах цхьа миллионал ах миллионал дикка тIехбаьннаб.

— Мичахьара ба уж?

— ДукхагIбараш Пакистанаца доазув долча провинцешкара ба.

Района партийни комитете сона ма дувццара, из керда явлени городской Iаьдалашта ший тайпара цхьацца йола халонаш тIакхетийташ яле а — наха даар, малар Iалашде деза, болх бала беза — политически даькъе тоъал белгалйоалаш я. Душманех кIалхарбувлаш, пакистански оагIорахьара герзаца чухьалхарах лоралуш, дукхагIча даькъе лоамашка а удаш, дIалечкъар нах, цига хьула а бенна, хала ха яккха гIерташ. ТIалаттача душмански кхерамах ца боалаш е шоашта теларгдолчох Iехалуш доазол дехьа дIаухар цхьабараш. ХIанз дукхагIбараш городе хьаухаш ба, халкъа Iаьдало шоаш лорабарга хьогаш. Духхьал цо мара лоргвац моастагIчох, лургба тIера тхови кхачеи.

НДПА ЦК марте хиннача XV пленума решенешка хьежжа хIанз тIехьа ца тетташ мел эшар деш латт Пакистанацара ДРА доазонаши хIаьта иштта Иранацарча доазоний цхьайола участкаши ма могга эффективнегIа лораяра. ЛоархIаме я уж решенеш! Уж хьайоагIа революце лакхерча хьаштехи республика кхерамзленахи, тIаерзаяь я мехка йолаш йолеи арахьара чуухен контрреволюци йизза йохаяра.

— Хетаргахьа, из бахьан долаш, столице хьалдеш латтача цIеношка тхоашта квартираш лургхиларах дог доахилга а яр тха. Агрессораш чухьалхарах доккха зе хиннад тхона, — йоах сога Пактиерча ха яхача ахархочо.— Цхьабакъда, тхо палаткашка дахаргда. Массанена ховлдз тхо укхаза ханна даха мара лаьрхIа доацилга. Са воI Мухаммед Барат доазон тIа гIулакх де вахав. Ший лоIамагIа кхерамален органашка дIаэттав из. Дуккхача кхыча дехканий дезалашта а лайнад, цкъа санна дуккхаза тха кишлака духьал дов даьча, душманехи пакистански бIухоехи доазув лораде. ХIаьта тха лаьтта лорадергдар кхы малав? Тхона из деннад халкъа Iаьдало, Пакистанера цIа а вена тхогара тха лаьттан доакъош дIадаха кхерам тIатувсаш ва помещик. Бакъда, тха дезалашеи оаха оахошеи мехка къаьнара порядкаш оттаяра цунна а е кхыча а помещикашта ловраш хулийтаргдац. ХIаьта тхоца цхьана ба тха новкъостий-шурави... Таштакор царна, баркал, Афганистана гIо дарах.

Иштта къамаьл дора къаьнача дехканина, маьлхо бесаза яьккхача кадифа — лохехьа гIолла къаман орнаментаца хозъяьча, тхах яьча накидка тIа гIолла наькха тIа, къахьегаш хинна пхаьнаш тIадаьнна кулгаш вIашка а дехка.

— Тхо юхакхоачаргда тхоай хьамсарча кишлакашка, — йоахар цо бIубенна а волаш. — Доазон тIа оттаргба машар. ХIаьта тха лаьтташка дезлуш хургда комсий гайдолгаш, михо теркаеш латтаргда бизза фийг бола кIа, кен...

Совхка Афганистане дукхьашха кхоачашъяьяр къаман валовой продукт яккхарен къаман доходеи план. Шера 4.6 процент ланх, а енна. революци хилалехьа хиннaчунца нийсдича 5 процент дукхагIа хилар промышленни производства боарам. Тешшаме дегIаихар юрта боахам, кхачан керттерча продукташца мохк Iалаш а беш. Укх шерара итогаш, йоахар афгански новкъосташа, хьагучох, соахкарчул дикагIа а хургья.

Дицдалийта йиш яц, уж башха доккха доаца толамаш дIакхайкаль йоацача, цхьан сахьата а ца соцача империалистически агрессе хьалашкарча экономике доахаш хилар. КIезига йоаца материальнии наьхен ресурсаш тIеряха езаш ба мохк. кхоачашдинза даргдоацача халкъа боахама декхараштa лаьрхIа. Бакъда, къоначча республика вахара еррига сферашна гуш да из халданза дIахьалхашка ухаш хилар.

Афгански халкъа моастагI. дувца а эший из, низ болаши кхерамеи ва. Бакъда, дIаихача шераша хьа ма хьоккхара, йоаггIача тайпара ше лорае могаш я революци.

В. ИЗГАРШЕВ.
(«Сельская жизнь» яха газет. 1985 шу, 6 август).

Кабул — Москва.

Могашал эца дувла!

Вай республика столице хIанз диазлагIа чакхдаьккхад физкультурно - оздоровительни шоаттди. Цун керттера девиз я «Могашал эца дувла!». ХIаьта цо ше маярра бакъ а яьй: «ФОС»-а рамкаш хIара шоаттадийнахьа шерлуш йоагIа. «Динамо», «Спартак» ДСО кулг-карарча ловзарий стадионаш готъеннай унахцIенон спортивни цIейшта.

ДIадахача шоаттадийнахьа «ФОС» тIаийцар Кирова цIерагIча культуран салаIарен парко. Ленина цIерагIIча культура Дворецо, С. Орджоникидзе цIерагIча, «Октябрьнефть», «Старогрознефть» НГДУ стадионаша.

ХIаьта «Динамо», «Спартак» ДСО кулг-карарча ловзарий стадионаш, «Красный молот» завода «УнахцIенон» городок цу дийнахьа дIаеннаяр дуккхача къамех латтача, барттайнача Грозненски авиаотряда коллектива. Из яр кIирандийнахьа шийпрофессиональни цIей — СССР Фегарча Флота Ди белгалдоаккхаш. Авиаотряда партийни комитета секретара белгалдаьккхача бесса, шоай цIейна дикача производственни хьохкамашца накъа а баьхка, республика авиаторашa лаьрхIар шоашта доккха спортивни совгIат де.

ДIайхача дешашца авиатораш даькъала бийцар Советски Союза Турпала Алексей Дмитриевич Иодиса. ТIема хана Алексей Дмитриевич десантник вар, хIаьта из чакхбаьиначул тIехьагIа берригача мехка а вовзаш футболист - вратарь хилар цох. Лев Яшина, Алексей Хомича духьала лайзав из, Советски Союза йовзаш йолча ерригаш хIана яц, аьннача клубашта духьала а лайзав из. Шийшерашка хьежа ца Iеш, хIанз а физически культурацеи спортацеи бувзам лелабу цо. Спортивни цIей берригa доакъашхой тIа а хьехаш, дийцар Алексей Дмитриевича моллагIа хаоттам бале а, ше хIара Iурра дукха дIа-юха ухаш, удаш хиларах. Цу гIулакхо гIо ду низ болаши кадайи хилара.

Цу спортивни цIейво теркам тIаозар авиаотряд физкультурно - унахцIенон шоаттадийнахьа бIарчча араяьнарех хьалхара хиларо.

ХIанзчул тIехьагIа уж санна йола коллективни яхьаш традиционни а хинна дIаоттаргья, хIаьта из да юхьанца гIулакх дIадоладаьр авиаотряд хилар бахьан долаш.

Яхьаш дIайолаелар тIем тIара ца боагIаш бисараштa хетаьлча «Коталон миля» яхача символически бовдара старте овттарца. Миле котало яьккхар П. П. Прокофьева. А. В. Минина, Н. Г. Глинске.

Дуккхача зрителий теркам тIаэзар «Папаи, мамаи сои — спортивни дезал!» яхача популярни яхьаша. Владимир, Галина, 9 шу даьнна цар йиIиг Анютаи ПермяковгIар; ЯлунинговгIар Алексей, Наталья, 5 шу даьнна Женя; Рафаэль, Ирина, цар 3 шу даьнна йиIиг Саша МагарамовгIар — уж кхоъаш дезалаш къувсалуш бар чIоагIа сакъердамеча программах.

Тайп-тайпара бовдара эстафеташ, скакалкаца адар, кубаш тIа да дIа-хьа ахар, кхыдараш доагIар цу юкъе. ЧIоагIа сакъердаме а цIенхаштарча спортивни къовсамий элементаш йолаш а яр уж яхьаш. Котало яьккхар ПермяковгIар дезало. Бакъда, шоаш ийшалга доархIаш бацар е ЯлуниновгIар а е МагарамовгIар а — бIарччача цхьан балха кIира тоъал кадайли низи чубессабар царна. ХIанз тешшаме ала йиш я цар дIахо дIайодача хана физкультурацеи спортацеи хьоашал тессадаьнна.

- Авиаотряда дакъа лаьцар футбольни, волейбольни турнирашка, низ барий конкурсе, яйгача атлетика яхьашка. ХIаьта дIа-юха къасташ аьлар: «ТIадоагIача физкультурно - унахцIенон шоаттадийнахьа тхога хьежалаш».

«ФОС»-а рамкашка чакхъьлар футболагIа Нохч-ГIалгIайчен клубни хьалхара моттиг яккхара шоллагIча гон матч. ВIашагIкхийтар «Монтажники», «Строители» яха командаш. Счет 1:1 йолаш вIашагIкъаьстар.

ХIаьта сайрийна фосовцашта хьалхашка концерт оттадир Москве хиннача XII-ча студентийи кагирхойи Дерригдунен фестивала культурни программа доакъашхочо — «Орга» яхача халкъа хьалхара ансамбло.

Т. ДИКАЕВ.

СУРТАШ ТIА: ПермяковгIар (аьрдехьа), яхьий доакъашхой ЯлуниновгIар; «Монтажник» — «Строитель» футболах ловзаш боахка цхьа юкъ; концерт луш я «Орга» яха ансамбль.

В. ЕЛИЗАРОВА суртaш.

Спортивни хоамаш

ШОЛЛАГIА МОТТИГ ЯЬККХАР

Городе Ярославле хиннай «Спартака» ДСО Российски Совета велосипедистий чемпионат. Цу яхьашка спортсменаш трека тIа къовсалуш бар. Цига спринте 500 метр дистанце яхье баьннарашта юкъера шоллагIа моттиг яьккхар Российски Федераце команда члена Грознерча № 20 йолча школерча дешархочо Огнерубова Галинас.

ХIанз РСФСР заслуженни тренера Аврагимова Софияс Iомаеш йола спортсменка кийчлуш я «Спартак» ДСО Российски Совета шоссе тIа велосипедаш хохкаш хьалхле яккхара яхьашка.

Уж хургья сентябрь бетта город Прохладне.

ДЗЮДОГIА ЛАТАШ ЧЕМПИОНАШ ХИЛАР

Нохч - ГIалгIайчен нйслагIча спартакиада зачете — дзюдох йолча яхьашка дакъа лоацаш бархI команда викалаш бар.

Цига къовсабеннараштa юкъе толашагIа хилар «Локомотив» ДСО спортсменаш, шоллагIен кхоалагIен моттигаш яьхар просвещене министерстван «Трудовые резервы» яхача обществаи командаша.

Укхаза шоай дозала категорега хьежжа чемпионаш хилар «Локомотив» общества члеваш; А. Ахмадов (60 кг), И. Индербиев (65 кг), А. Мараев (71 кг), А. Чахкиев (86 кг), И. Гайсултанов (95 кг) Д. Хадисов (95 кг совгIа), «Буревестник» общества член Х. Джамалдаев (78 кг).

Абсолютни дозале хьалхара моттиг яьккхар А. Чахкиева, шоллагIен кхоалагIен моттигаш кхьачар. Х. Джамалдаевнеи, М. Дашкуевнеи.

АргIанара физкультурно-унахцIенон шоатта ди Кирова цIерагIча парке дIадоладир «бовдара а спортивни болара а» клуба спортсменаша. Цу яхьашка дакъа лоацаш бар къоаной а бераш а. Иштта укхаза шахматни павильоне къовсабала таро хилар из къаьнара ловзар дезарий.

«УнахцIено» яхача спартаковски городоке дуккхача тайпара упражненеш юкъейоагIа многоборье яхьаш чакхъяьхар.

«Динамо» яхача стадионе волейболах ловзаш яр кхалнаьха а маIача наьха а бархI команда.

Цу дIадахача шоатта дийнахьа массаза мо яхьашка дика кийчбеннабар «Автоспецоборудоване» завода физкультурникаш.

Т. СОКОЛОВА.

Керда книжкаш

«ХЕРЖА КХЕЛ»

Иштта цIи йолаш да Нохч-ГIалгIай книжни издательстве арадаьнна керда книжка. Цун автор ва поэт Арсанукаев Шайхи. Из я драматически поэма. Цу тIа поэта дувц нохчашеи гIалгIашеи Москвах, эрсий мехках дIакхета гIерташ баьча наькъах. Из никъ лохаш, цу тIа кхача гIерташ ший вIаштIехьа ца даьннар нохчий аьлас Ушармас тIадулл шийн воIа Шихана. Дaь васкет воIо дизза кхоачаш а ду.

Поэме дакъа лоацаш ба Ших-Марза — нохчий аьла, цун да Ушарма, Ларсерча лаьттай да гIалгIа — Салта-Марза, эрсий паччахьа Федор Иванович, цун посолаш Радиван Биркин, Пивов Петр, Звенигородский Семен, Антонов Торх, гуржий посол Наким, кхыбараш.

Поэма эрсий меттала яьккхай поэтесас Л. Шипахинас, художник — А. Туладзе.

АЛАН ШЕРАШТА ХЕТАДАЬ

Сийлахь - боккха Даймехка тIом чакхбаьнна 40 шу дизар советски халкъо деэдаь юбилейни шу да ер. Цу дезача цIейна хетадаь массехк книжка арахийцад Нохч-ГIалгIайчен книжни издательства болхлоша. Царех цаI да цига арадаьнна Владимов Михаила яздаь «Малхбузегахьа кхо бIаь метр» яхар. Из повесть я. Цу тIа автора дувц Малгобек лораеш деналли къонахчали гойташ фашистски гIаьрахоех латаш шоай са дIадениача, кхоачаш барайтта шу даланза болча къонача советски бIухоех.

Цу наьха деналах дийца ца Iеш, М. Владимова дика йоашх, болат санна дохаргдоацаш чIоагIа долча советски халкъий доттагIала тема.

Б. АБАДИЕВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ШКОЛЬНИ РЕФОРМА — МАССАНЕ ЮКЪАРА ГIУЛАКХ

Деррига а хьехархочунгара дIадолалу

Дешара а кхетамца школьникаш кхебара а процесс нийса оттаярца, гIулакхаш дикка хувцаденнад. ДикагIа ба хIанз урока беш бола кийчам, лакхагIа да урока а кхыча мероприятей а декхараш, бехктокхамегIа дийрзад дешархой кхетамца кхебара декхараши профориентаце гIулакхаши. Вераш дешарах атта кхеташ, знанеш кIоаргагIа йолаш кхебар, хьаькъалца беш болча балха культура айяр, иштта да тахапарча вахаро дIадехаш дола керттера декхараш.

Сийлахь-воккхача баьчча В. И. Ленина аьннад, вахарен балхен хьокхамца а къахьегама кхетамца а школьникаш кхебар, профориентаце болх бизза бар — из деррига хьехарен кхетамца дешархой кхебарен процессана юкъе гIолла чакхдоал.

Хьехара методика а хувцаеннай. Дешархой кхетам лакхбеш, лоIаме болх бе ховш, къахьегама навыкаш кхееш йола методаши наькъаши лех хIанз хьехархоша. Юкъедоаладу цунах дешархо тешавеш дола дувцар, къамаьл, дешара дискусси, вешта аьлча, дешархой хувцалуш боаца дега тешам, уж уйлаш кхее йоагIа пайданегIа дола методически наькъаш лохаш.

Назрановски № 3 йолча юкъерча школе дика латт из болх: школьни реформай керттера лостамаш вахаре кхоачащдара лаьрхIа оттаяь мероприятеш я. Юхкьанцарчеи лакхерчеи классашка болх беш лаьрххIа комиссеш я. Цар хадданза болх бу хIара предмет хьехача педагогаша реформо дIадеххача бесса, идейно-политически, къахьегама, эстетически кхетам луш къона тIехье кхеяра. ХIара уроках а классал арахьарча мероприятешка а беш бола болх хила беза профориентаце гIулакх тоадара тIаберзабаь.

Цу хьакъехьа чIоагIа лоархIаме я хьехархочун Л. Плиева балха опыт, хIана аьлча, цун хIара дош дешархой кхетамца кхебара лоаттам чулоацаш да, массадолчох из визза дIакхетавеш, цун идейни, эстетико-художественни кхетам лакхбеш.

ХIанзара ха идеологически къовсам латтарца белгалхинна дIаэттай. Цудухьа, хьехархочо шийн предмета гIирсаца лакхбе беза дешархой идейни кхетам, цар тешам. Буржуазни идеологецара къовсам чIоагIбара йола таронаш дегIайоалаеш низ тIабахийта къахьега деза. Цу даькъе толамца къахьегаш ба хьехархой Я. Медов, С. Патиев, № 13 йолча школа-интерната хьехархо Т. Евлоева.

В. И .Ленина балхий керттера уйлаш, парте а паччахьалкхен а документех, литературахи искусствахи лаьца дола хьехамаш шеррен атта кхетадергдолаши гучадоах, из бехктокхаме гIулакх толамца ду цар. Иштта цар кийчам бу лакхерча классашкара дешархой литература керттерча принципах кхеташ хургболаш. Бераш Iомаду цар школе шоай лоIаме деша а произведенеш яшха а, цар нийса анализ е а. КПСС XXVI съезде «Советски общество — къахьегамхой общество я» аьнна белгалдаь да. Хьехархоша дIагойта деза «къахьегам хIара сага керттера вахара хьашт хилар». Из декхар дика кхетадеш цу хьехархоша советски сага — къахьегамхочун сий гучадоаккхаш нравственни проблемаш оттаю. Отталь ца Iеш, йоашха а йоашх.

В. И. Ленина вахарен балхен хьокхамца дешархой кхебара, школе лаьрххIа оттаяь балха система я. Из болх урока тIа а, классал арахьа а беш ба. Хьехархоша шоай балха опыт ювц, тохк методически вIашагIкхеташкеи партийни собранешкеи. Цу балха чулоацам керттерча даькъе, дешархой ленински васкеташ кхоачашдеш а, общественно-политически а къахьегама а гIулакхашта тешаме болаш а, кхетам коммунистически хьисапе лакха болаш хилийтара тIаберзабаь а ба. Иштта йоакхо ю цар кхувшйоагIача тIехьен.

ЧIоагIа лоархIаме да школе, хьехархоша шоай политически кхетам лакхбеш хилар. Знанеш ялара а кхетамца дешархой кхебара а процессе керттервар хьехархо ва. Цун идейни кийчонга, цун шийпрофессиональни говзалга хьежжа хул дешархой Iомабара гIулакх. Дешар тоадара гIулакхашта юкъе цхьа никъ лархIа йиш я политически дешар.

Хьехархочун толамаш берашцарча цун авторитетага хьежжа хул. Цун сий, лоархIам лакхагIа ме хул, цо боаккхаш бола бехк нийсагIа кхетабу пар, цун хIара дош лоархIаме хул царна. Хьехархочун сий цун балхаца цун дерригача вахарца дувладенна да.

Вай дIадоладаьд паччахьалкхен лоархIаме гIулакх — школьни реформа кхоачашъяр. Тоадеш латт учебникаш, программаш, хьехара методаши наькъаши, цхьабакъда, керттера дар — хьехархой цун говзали да. Цудухьа цун лоархIам а, профессиа, сий а, В. И. Ленина ма аллара, лакхача боарамга даккха деза.

Коммунистически кхетамца тIехье кхеяра моллагIа никъ хьайийцача, массанахьа гучадоал, школьни коллективаш — массаза а общественни организацешца, дезалца айхха бувзам болаш хила езилга. Реформа керттердар: кагий нах кхетамца кхебара гIулакх хIара сага, дерригача халкъа гIулакх хинна дIаотта дезилга. Цудухьа беррига идеологически болх вIаштIехьабоаккхача парте тешаме новкъост хила веза хьехархочох.

Р. ЧАХКИЕВА,
филологически Iилмай кандидат.

ИТОГАШ ЯЬЙ

Паччахьалкхен страховани яра республика районашта а городашта а юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Наурски районо. Цунна еннай Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советен облсовпрофеи карара кара тела ЦIе байракхи цхьа бIаьи ах бIаьи тума премии. ШоллагIа премий (бIаь тума) хьожаьнй Гудермесски района. Кховзткъе пхиъ тума премии а эцаш, кхоалагIа моттиг яьккхай ножайюртовцаша.

Во болх баьбац Ачхой-Мартана, Ведана, МагIалбика, Октябрьски районаша.

Шоай лоIамагIа страховани яра нах юкъеозара болх эсала латт Заводской, Ленински, Урус-Мартана, Шаьла, Грозненски районашка.

Кхы тIа а деша дIаийбу

НГIАССР КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ МУЗЫКАЛЬНИ УЧИЛИЩА ДIАКХАЙКАДУ 1985/86 ДЕШАРА ШЕРА ДИЙНАХЬАРЧА ОТДЕЛЕНЕ КХЫ ТIА ДЕШАРХОЙ ХЬАЭЦАШ ХИЛАР.

Деша дIаэц укх специальностех:

мерзий инструменташ — чIондарг, альт, виолончель, контрабас;

духовой инструменташ — тромбон, труба, валторна, гобой, кларнет, флейта, туба, ударни инструменташ, халкъа ударни инструменташ;

халкъа инструменташ — баян, домра, балалайка, лахчан-пандар, Iадхьонха-пандар, гармоника (каьхата пандар);

музыка теори.

Училище кийчбу музыкальни школаштеи юкъарча дешара школаштеи преподавателаш, музыканташ-исполнителаш, вокально-хоровой ансамблейи оркестрийи артисташ, музыкальни самодеятельноста кулгалхой.

Музыкальни училище дIаийбу 14 шерагара 30 шерага кхаччалца (вокальни а дирижерско-хоровой а отделене оттараш 19 шерагара денз) ханаш йола, бархI шера дийша, е юкъера школа йистеяьккха, толаме деша дIаоттара экзаменаш дIаенна нах.

Мерзий инструментийи музыка теореи специальностех деша оттараш хила беза музыкальни школа боараме кийчо йолаш.

Деша дIаоттара экзаменаш хул 5 сентябре денз 20 сентябре кхаччалца:

а) специальностах;

б) сольфеджиох;

в) бархI шера дешача школа боараме эрсий меттах (диктант), эрсий меттахи литературахи (дагахьа).

Деша дIаэцарах йола заявленеш (цхьан формах) дIател директора цIерах 25 августе денз 4 сентябре кхаччалца.

Заявленеца хила деза:

1. БархI шера деша школа йистеяккхарах дола тешал е аттестат зрелости (подлинник).

2. УнахцIено хьагойташ медицински справка (№ 086/у формах).

3. Къахьегама книжка тIара выписка.

4. Диъ фотосурт (3х4 см йолаш).

ДIаоттара экзаменаш луча дерригача предметех консультацеш хул 31 августе денз 4 сентябре кхаччалца.

Дешара заведене хьакхаьчача деша оттараша шоаш хьахьокх варах дола тешал е паспорт, военни билет (запасерча тIема декхар долчар) е приписной свидетельство (эскаре болха ха яраша).

Юкъарча хьалех степендеца Iалашбу училище хьаийцараш.

Ца ховш дар хатта йиш я укх адресах:

г. Грозный, В. Терешковай улица, 2; телефонаш 3-36-67, 3-53-98.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш кхоалленаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунда 3 — 8 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике гIолла 27 — 32, Грозне 30 — 32 градус йIовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмеи хувцалуш морхаш а йолаш, цхьаццайолча моттигашка догIа а делхаш, из ди къувкъаш хила тарлу, бе-беча оагIонашкахьара секунда 3 — 7 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура бийсашка 14 — 19, деношка 23 — 28 градус йIовхал а йолаш ха латта тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

22 АВГУСТ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
9.35 — «Якуте йоI». Фильм-концерт.
10.15 — «Сона хов хилгашта тIехкхувсавала». Художественни телефильм. 7-гIа сери.
11.05 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — Iилма - довзийтара фильма премьера: «ЭВМ информацена гIулакх деш я».
15.05 — «Поэзи. Тарас Шевченко».
15.40 — Органни музыка концерт.
16.30 — «Кердадараш».
16.35 — «...Ялхайтта шу даланзен бокхагIеи».
17.20 — Румыне къаман цIейга. Румынски телевидене программа.
18.15 — «Аграрно - промышленни комплекс: проблемаши перспективаши». 3-гIа передача.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Саги закони».
19.30 — «Манчжурия, август 45...» яхача документальни фильма премьера.
20.00 — «Кердадараш».
20.05 — «Iамарчашта тIехкхувсавала хов сона» яхача художественни телефильма премьера. 8-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Поэзе интернациональни сайре». Перерыв йолча хана (22.35) — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Диамлен боламах». Документальни фильм.
8.30 — «Со доазон тIа гIулакх деш ва». Художественни фильм.
8.50 — «Хьаде тхоца, хьаде оаха санна, хьаде оахачул дикагIа». ГДР-ера передача.
9.50 — Узбекистана художественни коллективай концерт.
11.15 — «Иванушка-Iовдилг тамаш я миштa вахавар». Субтитраш дола художественни фильм.
12.35 — Испански мотт.
13.05 — ДIалокх Н. Шаховскаяс (виолончель). Ленинградера передача.
13.20 — «Драматургии театри». «Со, Бомарше». Хьалхара передача.
14.20 — «Юртара сахьат».
15.20 — «Кердадараш».
17.00 — «Из са дакъа да». Документальни фильм.
17.20 — Шоана хетар. «Хьехамча-тренер».
17.50 — «Нийсархо» (нохчий меттала).
18.20 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
18.40 — «СелаIад» яхача халкъа кхолламах йола VI Дунен халкъашта юкъерча телевизионни программа фестиваль «Малийски илле седкъий».
19.00 — Пожарно - прикладной спортах йола СССР чемпионат. Ленинградера передача.
19.35 — Идеологически фронта бIухой» (нохчий меттала).
19.45 — «Аренашка иллеш дек» (гIалгIай меттала).
20.15 — Ритмически гимнастика.
20.45 — «Кема гаташ хьалъайде». Документальни телефильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Запасной вариант». яхача художественни телефильма премьера (Румыни).
23.00 — «Кердадараш».

23 АВГУСТ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — УССР юрта боахама заслуженни болхлочунца Н. Н. Добровольскеца школьникаш вIашагIкхетар.
9.15 — М. Теодоракис. Илли даим а халкъаца хул.
10.05 — «Иделш чуйола цIа». Iилма - довзийтара фильм.
10.25 — «Iамарчашта тIехкхувсавала хов сона». Художественни телефильм. 8-гIа сери.
11.15 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «ДезткъалагIа шерашкара коммунисташ». Документальни телефильм: «Горкома секретарь», «КIоаргалга кхача гIертар».
15.45 — «Эрсий метта къамаьл».
16.15 — «Кердадараш».
16.20 — «Подмосковни юрта тахапен кхоанеи».
16.50 — Фильм — бераштa «ГIалан тIера говрабаьри». Художественни фильм.
18.00 — «Iилмеи вахари».
18.30 — «Вожара градус». Алкоголизмах доалача зенах дола Iилма - довзийтара фильм.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — «Кордишорул» яхача ансамбла концерт (СРР).
19.30 — «Цхьабартхилар». Тележурнал.
20.00 — «Кердадараш».
20.00 — «Сона хов хилгашта тIехкхувсавала» яхача художественни телефильма премьера. 9-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — Москва. 27 июль, 1985 шу. Къоначари студентийи XII-гIа Дерригдунен фестиваль хIаелларах йола репортаж. Из йистеяьлча — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.20 — «Родео». Телефильм.
8.30 — «Запасной вариант». Художественни телефильм (Румыни).
9.55 — «Са професси — обувщик».
10.25 — «Даугавиня» яхача берий ансамбла концерт (г. Даугавпилс).
10.50 — «Хар — низ». Телевизионни журнал.
11.35 — «Август хьанхоачаргба» яхача бераштa долча художественни телефильма премьера.
12.40 — Английски мотт.
13.10 — «Вай беш».
13.40 — «Драматургии театри». «Со, Бомарше». 2-гIа передача.
14.50 — «Йиъ турбана лаьрхIа йола сюита». Фильм-концерт.
15.20 — «Кердадараш».
16.15 — «Безами тийшаболхи». Документальни фильм.
17.00 — «Вай — интернационалисташ» (нохчий меттала).
17.25 — Фильм-реклама.
17.30 — Вахара хьисап — советски. Гудермесски локомотивчи депо.
17.50 — Клубо доттагIий вIашагIбетт. Дубовская яха станица.
18.25 — «Нохч - ГIалгIайчен ди»
18.45 — КПСС XXVII съезда накъадолхаш. «Цхьан дезале». Ставропольски телевидене программа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Оапаш бувцачар гIап». 1-гIа передача.
20.15 — Ашараш лойх Московски паччахьалкхен консерваторе камерни оркестро.
20.40 — Велоспортах йола дунен чемпионат.
21.00 — Ха».
21.35 — «ВонихагIволча говшас саг йоалаяр» яхача художественни телефильма премьера.
22.40 — «Кердадараш».

РАДИО

22 АВГУСТ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача республикански газетий обзор.
8.23 — «Сердало» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.35 — Реклама (эрсий меттала).
8.40 — «Дего хьехарах» (нохчий меттала).
9.15 — «Тха ашарий галерей» (нохчий меттала).
11.15 — «ГIурбан реакционни чулоацам». Беседа (нохчий меттала).
11 30 — «Дисциплина чIоагIъе. балхо хьалуш бола пайда лакхабаккха». Корреспонденци (гIалгIай меттала).
11.45 — «ТIехьабисараш хила йиш яц» (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Патриот» (эрсий меттала).
17.31 — Хьайбашлеладеча хьалхалаттараштa дола концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Хьал мел кхедаь деррига ялат ца дойташ чуэцаргда вай (гIалгIай меттала).
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).

УКВ

17.00 — Милорова. «Дунхаеза племянница». Оперетта монтаж.
18.02 — «Талантий дукха бесаш» Нохч - ГIалгIай пединститута студентий выступлени.
18.46 — «Самукъанерча талгIе тIа» яха салоIама программа.

23 АВГУСТ

7.20 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
7.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
7.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
7.35 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» яхача республикански газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Розенберг Анатоле иллеш (нохчий меттала).
11.15 — Микрофона хьалхашка да театр (нохчий меттала).
11.35 — Ашараш (гIалгIай меттала).
11.45 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
15.15 — «Iилман - технически прогресс а литература а». Микрофона хьалхашка ва ВЦСПС совгIата лауреат а СССР йоазонхой Союза член а А. Боков (гIалгIай меттала).
15.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — Ашараш (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — Фийг болча ялата кхашта—овсарлен технологи (эрсий меттала).
18.40 — «Керда обрядаш — вахаре» (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — А. Вайшлер «Додача хи тIа гIолла никъ бар» — радиопостановка.
17.57 — А. Чуга. «Юххьанцара сесаг». Дувцар.
18.07 — «Поэтически талгIе тIа». Литературни передача.
18.22 — Моттигерча композиторий вальсаш ен.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора—2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности в транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ерең шоаттеи деношка

СФ05237, «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3844.